

MUSEUM / BORG
VERHILDERSUM
JAARVERSLAG 2025

WWW.VERHILDERSUM.NL

Monique Spaltman
april 2026
Museum Borg Verhildersum
Wierde 40
9965 TB Leens

Inhoud

Leeswijzer.....	1
1 Sterk verhaal en behoud van authenticiteit biedt stevige basis	3
1.1 Sterk verhaal.....	3
1.2 Langer plezier bij Verhildersum en in de omgeving.....	4
1.2.1 Trots op Groningen: het oudste cultuurlandschap van Europa.....	6
2 Kerntaken onderhoud, beheer en registratie van de collecties.....	9
2.1 Onderhoud en beheer gebouwde monumenten en andere panden	9
2.1.1 Kers op de taart: behang in het boudoir van de borg.....	10
2.1.2 LED -verlichting op de borg.....	10
2.1.3 Onderhoud van het borginterieur naar hoger plan getild	11
2.1.4 Onderhoud brug naar de borg noodgedwongen uitgesteld	11
2.1.5 Vervanging houtwerk loophut	11
2.1.6 Arbeidershuisje	12
2.1.7 Beheer van de kas op goed niveau gebracht	13
2.2 Acties rond verduurzaming van alle panden in 2025.....	13
2.2.1 2025 Alle aandacht voor energiebesparing en verduurzaming van de panden ...	14
2.2.2 Goede werkplaats als uitvalsbasis voor klussendienst voor ouderen in de regio	16
2.3 Inkomsten uit panden moeten het onderhoud ervan mogelijk maken	16
2.3.1 Scenario's getekend voor B&B in het woonhuis van de boerderij.....	16
2.3.2 Geen camping op Verhildersum.....	17
2.4 Groenonderhoud.....	17
2.4.1 Onderhoud binnentuin	17
2.4.2 Onderhoud buitengebied.....	18
2.4.3 De oprijlaan kreeg geen bypass	18
2.4.4 Het Ede Staal pad is hersteld.....	19
2.4.5 Landerijen met oude graansoorten en historische koeienrassen.....	19
2.4.6 Onderhoud van de hoogstamboomgaard.....	21
2.5 Collectiebeheer, registratie en digitale ontsluiting	21
2.5.1 Collectieplan.....	21
2.5.2 Collectieonderzoek.....	22
2.5.3 Verbetering van de collectieregistratie dankzij voucher	22
2.5.4 Digitalisering via Collectie Groningen Online.....	23
2.5.5 Fotografie van de collectie	24
2.5.6 Bibliotheekboeken Verhildersum allemaal uitgezocht	25
3 De collecties laten zien en beleven	27
3.1 Exposities 2025.....	27
3.1.1 Expositie over het leven van de adel in de borg	28
3.1.2 Kinderen in kostuums nagemaakt van het familieportret	29
3.1.3 De boerderij: Ede Staal Belevingscentrum centraal in grote zaal.....	30
3.1.4 Catchy Cashmere.....	31
3.1.5 Expositie Werkman komt thuis samen met GRID	32
3.1.6 Oude ambachten en landbouwwerktuigen	32
3.1.7 Expositie arbeidershuisje	34
3.1.8 Expositie VRIJ?, Groninger Kunstkring De Ploeg	34
3.2 Extra activiteiten.....	35
3.2.1 Investeren in wandel- en fietsroutes	35

3.2.2	Winteractiviteit: Lezing Egge Knol Rijke borgen in de Marne.....	36
3.2.3	NL Doet.....	36
3.2.4	Paaseieren zoeken	37
3.2.5	Wandeltocht Dorpsbelangen Leens.....	37
3.2.6	Snoeiworkshop hoogstam fruitbomen	38
3.2.7	Vleermuisexcursie met unieke film.....	38
3.2.8	Danslessen Grunneger daans: behoud van immaterieel erfgoed	39
3.2.9	Pinksteren - Dag van het kasteel.....	39
3.2.10	Nieuw: de openluchtbioscoop.....	40
3.2.11	Verhildersum decor voor klassieke auto's.....	40
3.2.12	Workshops bij expositie VRIJ?!.....	41
3.2.13	Workshops en lezing bij de Expositie Werkman komt thuis	41
3.2.14	Historisch Oogstfestival.....	42
3.2.15	Zaaien, oogsten, ploegen voor publiek	43
3.2.16	Oktobermaand kindermaand en maand van de geschiedenis.....	43
3.2.17	Kerstevenement: Borg in kerst sfeer.....	44
4	Jongeren en cultuureducatie	45
4.1.1	Activiteiten Cultuureducatie	45
4.1.2	Restaureren kun je leren – Erfgoed als beroepsperspectief voor jongeren met interesse in de bouw	47
4.1.3	Bingo speurtocht voor 12-18 jarigen: opdracht Hanzehogeschool Multimedia... ..	47
5	Digitalisering doorzetten	49
5.1	Digitaal toegankelijke exposities, verhalen en routes.....	49
5.1.1	Schatkaart van het Waddenland opgenomen in Verhildersum To Go!	50
5.1.2	Nieuwe doelgroepen bereiken met Podcast over landbouw- en textielcollectie. ..	51
6	Samenwerken en krachten bundelen.....	53
6.1	Arrangementen	53
6.1.1	Nieuw: de Waddemusea Bustour	54
7	Verhildersum als cultureel erfgoed verankeren in de samenleving.....	57
7.1	Promotiedagen Noord Nederland.....	57
7.2	Werk op Maat een vaste waarde bij Verhildersum.....	57
7.2.1	Pilot dorpswerkplaats Verhildersum.....	57
7.2.2	Schatthoes, ontmoetingsplek voor de omgeving.....	58
7.2.3	Sense of Place: bouw van een amfitheater bij Verhildersum in 2026	58
8	PR en marketing.....	61
8.1	Landelijke en regionale PR-campagnes.....	61
8.2	Advertenties	62
8.3	Drukwerk	62
8.4	Website.....	63
8.4.1	Google Grants: adverteren krijgt concurrentie van AI.....	63
8.4.2	Online kaartverkoop: nieuw systeem nodig	64
8.5	Sociale media.....	64
8.6	Digitale nieuwsbrief.....	65
8.7	Bewegwijzering.....	65
8.8	Persberichten	65
8.9	Promotie richting touroperators uit Duitsland en België.....	65
9	Financiën.....	67

9.1	Staat van baten en lasten - Concept	67
9.2	Financieel beheer	67
9.2.1	Subsidies zoeken voor verduurzaming.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
10	Bijdrage aan de strategie van de Provincie Groningen	69
10.1	Een sterke basis en ruimte voor vernieuwing	69
10.2	Samenleven met cultuur.....	69
10.3	Overall cultuur	70
10.4	Thuis in Groningen.....	70
	Bijlage: Toelichting belevingselementen Verhildersum	1
10.1	Belevingsroute	1
10.2	Brochure voor bezoekers.....	1
10.3	Ontvangst door 19 ^e -eeuws geklede gastheren en gastvrouwen.....	1
10.4	Op de foto met Edzard en het Familieportret	2
10.5	De dierenweide met natuurspeelplaats	3
10.6	De Schat van Van Starckenborgh	3
10.7	Wandeling in de voetsporen van Edzard van Starckenborgh	5
10.8	Zes fietsroutes: Schatkaart van het Waddenland.....	5
10.9	Wandelen in de voetsporen van Ede Staal	6
10.10	Twee routes Op fietse met Ede	7
10.11	De platenkoffer van Ede Staal	7
10.12	Ervaringen op locatie en thuis met Verhildersum To Go!	8
10.12.1	Kom binnen in Verhildersum	9
11	Bijlage: Organisatieschema november 2025	11
12	Bijlage: Websitebezoek 2025	13
12.1	Verwijzende websites	14
12.2	Spreiding	14
12.2.1	De 10 best bezochte pagina's	15
12.2.2	Top 10 landingspagina's	16

Samenvatting

Het Jaarplan 2025, waarvan dit jaarverslag de verantwoording is, werd al geschreven in december 2023 in het kader van de aanvraag van de cultuursubsidie van de Provincie Groningen over de jaren 2025 t/m 2028. De vorderingen die we al maakten in 2024, hebben hier en daar het Jaarplan 2025 ingehaald.

Sterke basis

In de afgelopen jaren is er veel veranderd op Verhildersum. Diverse actielijnen zijn gerealiseerd. Het onderhoud van de panden en het groen is op orde gebracht. Het nieuwe behang in het boudoir, waarmee de restauratie van de borg voor nu klaar is, vormt wel de kers op de taart. Het landgoed is fysiek toegankelijker geworden door verbetering van de paden en bruggen, er zijn verhaallijnen die de bezoekers boeien en de beleving vergroten, brede samenwerking is gerealiseerd door het initiatief van 6 Groninger Waddemusea. Door deze samenwerking en landelijke en regionale PR-campagnes op eigen kracht, in combinatie met het ontplooiën van diverse activiteiten waarmee we extra publiek trekken en regelmatig redactionele aandacht krijgen in de media, staat Verhildersum stevig op de kaart. In 2025 hebben we hierop voortgebouwd. De extra subsidie van de provincie voor de komende 4 jaar helpt daarbij. In november 2025 werd bekend dat de gemeente Het Hogeland structureel 25.000,- beschikbaar stelt voor de 4 Waddemusea in deze gemeente, zodat er nu ook een basis is waarmee een projectmedewerker kan worden aangesteld voor de Waddemusea.

Exposities met extra belevingselementen trokken meer bezoekers

Bij Museum Borg Verhildersum beleven bezoekers het verhaal van de adel, de boer en de arbeider in de 19^e eeuw. De borg, de museumboerderij en het arbeidershuisje dragen met hun inrichting en exposities dat verhaal. De exposities op deze locaties zijn ingevuld met stukken uit onze eigen collecties antiek, landbouwwerktuigen, ambachten en natuurlijk de bijzondere textielcollectie.

De expositie in het Koetshuis met de titel VRIJ? werd dit jaar ingevuld met werken van hedendaagse leden van de Groninger Kunstkring De Ploeg. Als rode draad stond dit jaar 80 jaar vrijheid centraal, het thema waaraan vele musea hun bijdrage leverden.

De permanente Ede Staal expositie is door Jasper Staal voorzien van het levensverhaal van zijn vader, een waardevolle aanvulling volgens de bezoekers. Ede Staal blijft een publiekstrekker, met name ook van mensen die anders niet snel naar een museum gaan.

In totaal trok Verhildersum in de 7 maanden waarin het museum open is 32.160 bezoekers waarvan 16.160 betalende bezoekers; een toename van betalende bezoekers met 11%. Sinds de dip door Corona zet de stijgende lijn goed door.

Het Historisch Oogstfestival dat we in augustus weer organiseerden trok dit jaar ruim 4000 bezoekers, 700 meer dan vorig jaar, waarmee het festival langzaam groeit naar een kostenneutrale activiteit.

Ook waren de workshops die we organiseerden, onder meer in samenwerking met de Ploeg kunstenaars die de expositie VRIJ? in het Koetshuis invulden, een succes. Omdat ze snel volgeboekt waren, vond een aantal workshops twee keer plaats. De workshops verdiepen de beleving van de expositie, mensen ontwikkelen hun eigen creativiteit en delen de ervaring daarvan met hun lesgenoten.

Beheer en digitalisering van de collecties maakte een sprong voorwaarts

In 2025 hebben we dankzij de conservator die nu 2 dagen per week in vaste dienst is, een sprong voorwaarts gemaakt met het collectiebeheer en de digitalisering. De hulp van onze vrijwilligersgroepen voor fotografie en collectieregistratie blijft daarbij onontbeerlijk. In de Collectie Groningen online, die dit jaar is gelanceerd, zijn nu zo'n 250 collectiestukken van Verhildersum te zien. Dat aantal groeit gestaag. Ook zijn er flinke stappen gezet in de standplaatscontrole van de borgcollectie. Bovendien werken we aan een podcast over onze landbouwwerktuigen, waarbij ervaringsdeskundigen herinneringen ophalen. Zo behouden we hun kennis voor de toekomst en bereiken we nieuwe doelgroepen. Hierna maken we nog een podcast over de textielcollectie. Overigens zijn de zes fietsroutes van de Schatkaart van het Waddenland nu toegevoegd aan de web-app Verhildersum To Go! Noodzakelijk doordat de regelmatige update van de bestaande app voor Android en Apple play stores te duur werd.

Volop samenwerking en verankering in de samenleving

Van onze inzet tot samenwerking met andere organisaties getuigen initiatieven als de oprichting van de 'Groninger Waddenmusea', de samenwerking met Doezoo en Waddenfun. Ook zijn we nauw betrokken bij de ontwikkelingen rondom de verbetering van de dorpskern in Leens via de samenwerkende verenigingen Leens (SVL) en de Ondernemersvereniging Hogeland West.

Verhildersum is als cultureel erfgoed sterk verankerd in de samenleving. We bieden een veilige leer-werkomgeving aan de mensen van Werk op Maat en aan mensen die werkervaring willen opdoen. Het grote aantal vaste vrijwilligers dat hun talenten inzet voor Verhildersum zegt ook veel over ons draagvlak in de omgeving.

In 2025 is het gelukt een begin te maken met de 'Dorpswerkplaats' in de boerderij. Hiermee zijn we niet alleen een steunpunt voor Werk op Maat, we worden ook uitvalsbasis voor hun Klussendienst die kwetsbare mensen helpt zelfstandig te blijven wonen. Dit past helemaal bij ons beleid om bij te dragen aan de leefbaarheid in de regio.

Wij werden verrast door het grote aantal inschrijvingen van inwoners uit de hele provincie op onze oproep mee te doen met onze danslessen in Groninger dans. Daardoor is het gelukt dit immateriële erfgoed te behouden. Onze dansgroep treedt nu regelmatig op. Dit soort initiatieven gedijt alleen dankzij ons draagvlak in de samenleving.

Plannen klaar voor duurzame verwarming en klimaatbeheersing

In 2025 zijn we verder gegaan met het uitwerken van de plannen voor verwarming in de borg en in de boerderij. Doel is beter behoud van de collecties en opening van het museum in de wintermaanden. In de borg werkt nog 1 oude gaskachel, in de museumzaal in de boerderij is helemaal geen verwarming. Het bestuur dacht ooit te beginnen met verwarmen van de borg, maar nu is duidelijk dat de boerderij eerst aangepakt moet worden. Het dak van de grote zaal in de boerderij moet versterkt, zodat het zonnepanelen kan dragen die met elkaar voldoende stroom leveren voor het hele landgoed; inclusief de borg. De zaal moet leeg voor de verbouwing en dan kunnen we beter meteen alles doen wat daar nodig is. Daarom is een compleet verbouwingsplan uitgewerkt voor de zaal en het museumcafé inclusief de verouderde toiletgroepen en een betere entree. Het café is hierna geschikt om groepen te ontvangen en lezingen te geven terwijl het museum is geopend. Er is al vooroverleg aangevraagd met de gemeente in verband met de omgevingsvergunning die nodig is. Het verduurzamingsplan voor de borg is in overleg met de Rijksdienst Cultureel Erfgoed zodanig aangepast, dat we verwarming via de vloer in plaats van via de plafonds krijgen, waarbij de installatie buiten de borg komt te staan. Verstopt in de bestaande muurkasten. Alle verwarmingsbehoefte is goed doorgerekend, mede dankzij de energiecoach van de provincie. Voor de borg moeten we nu verder met de vergunningaanvraag, waarbij het ecologisch

onderzoek vooral ook naar de vleermuizen, al in gang is gezet. De vergunningaanvraag is een kwestie die daardoor minimaal 1,5 jaar gaat duren.

Financiering blijft de uitdaging: wat brengt Nij Begun?

Nu alle kosten goed in beeld zijn begint het serieuze zoeken naar financiering. Zoals bekend hebben we gepoogd het basisonderhoud en verduurzaming voor alle borgen en kloosters in Groningen opgenomen te krijgen in de uitgangspunten van de economische agenda van Nij Begun. In algemene termen staat het behoud van 'erfgoedparels' er inderdaad in. Intussen heeft gemeente Het Hogeland dit plan overgenomen en legt het voor aan de gemeenteraad om via de lijnen van de gemeente wellicht al stappen te kunnen zetten in de realisatie. Ook staat gedeputeerde Susan Top achter het plan.

Daarnaast is financiering nodig voor de verbouwing van de boerderij, waarin naast verduurzaming dus ook verbetering van de museumzaal en publieksruimten is opgenomen. Daartoe zullen we diverse relevante fondsen benaderen, waaronder het Waddenfonds en de Vriendenloterij. Het aanvragen en verantwoorden van dit soort projectsubsidies en subsidies voor basisonderhoud en verduurzaming is een enorm tijdrovende kwestie die ten koste gaat van de mogelijkheden om evenementen en nieuwe samenwerkingen te organiseren die extra publiek trekken.

De borgen en kloosters zijn essentieel om de bijzondere geschiedenis van Groningen te vertellen. Dan is het toch vreemd dat deze pijlers voor het toerisme zo moeten strijden om dit erfgoed te bewaren voor de toekomstige generaties. Wanneer via Nij Begun het basisonderhoud wordt veiliggesteld en de verduurzaming mogelijk gemaakt, ontstaat er ruimte voor nieuwe initiatieven die de toeristische economie versterken..

Bijdrage aan trots op Groningen en versterking van toerisme

Ondertussen gingen we gewoon door met het promoten van Groningen en de rijke cultuurhistorie. Met de andere Waddenmusea maken we het verhaal in onze regio compleet. Provincie breed kunnen we niet zonder de andere borgen, kloosters, de kerken en de orgels die maken dat we een wereldwijde unieke zichtbare en beleefbare geschiedenis hebben. Samen zetten we ons ervoor in dat Groningers bekend raken met deze bijzondere geschiedenis en er trots op zijn. Dat sterkt ons om bezoekers te werven in binnen- en buitenland. Wij stimuleren toeristen de regio te verkennen en langer hier te blijven, niet alleen met onze routes, maar ook door op onze website verblijf in regio te promoten. Zo dragen we bij aan een sterke toeristische sector.

Ons landgoed met centraal de borg, daarbij exposities, workshops, verhalen, wandel- en fietsroutes zorgen daarbij voor een prettige leefomgeving voor de inwoners.

Trots zijn op Groningen, dat was ook mede het doel van de Waddenmusea lezing met Maarten van Rossem die 550 bezoekers naar de Nieuwe Kerk trok. En niet te vergeten de Waddenmusea Bustour, waarmee reizigers onze musea konden bezoeken en onderweg getraceerd werden op verhalen over het ontstaan van het oudste cultuurlandschap van Europa. Menigeen weet niet in wat voor bijzonder gebied we hier leven, dus werken we aan het bekendmaken daarvan, samen met onze collega's.

Mede namens het bestuur van Verhildersum
Monique Spaltman
Directeur.

Verhildersum 2025 in cijfers

 <p>Bezoekersaantal 11% toename van betalende bezoekers: 16.160 betalende bezoekers 16.000 gratis landgoedbezoekers</p>	 <p>4049 festivalbezoekers 711 meer dan vorig jaar</p>
 <p>21 Rondleidingen tegenover 12 vorig jaar</p>	 <p>21 Lezingen, workshops, evenementen</p>
 <p>8 verschillende exposities in 2025 6 online exposities 25 verhalen in museum online</p>	 <p>Cultuureducatie: 11 scholen op bezoek, met 237 kinderen 996 kinderen tot 18 jaar</p>
 <p>1 Belevingsroute over het landgoed 2 wandelroutes in de omgeving 8 fietsroutes</p>	 <p>Verhildersum To Go! Tot nu toe: 22.000 gebruikers van Kom binnen in Verhildersum 18.600 gebruikers van de beleefroute</p>
 <p>74.550 website bezoeken Daling is een aanhoudende trend na topjaar 2021 met 110.000 website bezoeken</p>	 <p>784.404 impressies op sociale media 435% toename</p>

Leeswijzer

Dit jaarverslag is opgebouwd volgens de 9 actielijnen voor het realiseren van onze Missie en visie:

1. We hebben een prachtig beleefbaar verhaal over de adel, de boer en de arbeider in de 19^e-eeuw, het leven op de wierden en het ontstaan van het landschap. Dat verhaal vertellen we met de collecties die we zelf hebben en lenen. Feitelijk behoort het hele landgoed met de borg in de centrale rol tot de kern van de collectie en de basis voor het verhaal dat we vertellen over de geschiedenis van Groningen. Daarom is de volgende stap essentieel.
2. We doen alles dat nodig is voor het behoud, de exploitatie en verduurzaming van de borg, andere de panden en het landgoed. Ook in de bedrijfsvoering krijgt verduurzaming alle aandacht.
3. We beheren, registreren en digitaliseren onze collecties textiel, ambachten en landbouwwerktuigen zorgvuldig en we tonen de collecties zoveel mogelijk aan het publiek, met daarbij speciale aandacht voor cultuureducatie.
4. We zorgen voor aansprekende tentoonstellingen die passen in ons verhaal en organiseren daarbij extra publieksactiviteiten, waaronder het Historisch Oogstfestival.
5. We werken samen met andere (Wadden)musea, ondernemers en (welzijns)organisaties in onze regio, organiseren arrangementen die toeristen trekken en langer in de regio houden om bij te dragen aan versterking van de toeristische economie.
6. We blijven bouwen aan een professionele organisatie, bieden een prettig werkklimaat. Onze medewerkers ontvangen een passend salaris volgens de Museum CAO. We stimuleren het blijven leren voor iedereen, inclusief de vrijwilligers en bestuur.
7. We werken voortdurend aan een goede financiële basis en heldere boekhouding waarmee we de stand van zaken kunnen monitoren en bijsturen indien nodig.
8. We zetten sterk in om marketing en communicatie via onze website, sociale media en landelijke PR campagnes op de radio om extra publiek te trekken en Groningen te promoten.
9. We staan als museum middenin de samenleving, zorgen voor een laagdrempelig aanbod zodat zoveel mogelijk mensen uit alle lagen van de bevolking zich bij ons thuis voelen en dragen bij aan de leefbaarheid. We bieden een veilige leeromgeving voor stagiairs en mensen met afstand tot de arbeidsmarkt. We doen zo iets terug voor de samenleving die ons bestaan ondersteunt met subsidie.

Ieder hoofdstuk begint met een samenvatting van de uitgangspunten geformuleerd in het Beleidsplan en Meerjaren activiteitenplan 2025-2028.

1 Sterk verhaal en behoud van authenticiteit biedt stevige basis

Op Verhildersum beleven bezoekers het leven van de adel, de boer en de landarbeider in de 19^e eeuw. Landgoed Verhildersum illustreert dit verhaal aan de hand van de museumboerderij met de collectie landbouwwerktuigen, de landerijen met oude graansoorten en historische koeienrassen, de boomgaard, het arbeidershuisje en de borg met zijn 19^e-eeuwse interieur en antiekcollectie, de rijk geschilderde portretten van borgbewoners. Dit is uniek, de mensen op de schilderijen hebben hier echt gewoond en ze staan ook op het grootste familieportret van Nederland, geschilderd in 1674. Bovendien bezit Verhildersum een hoogwaardige collectie kostuums van de Groninger mode en dracht uit de 19e eeuw, waarbij het bijzonder is dat we van veel stukken weten wie ze heeft gedragen. Bijvoorbeeld de trouwjurk van rijke boerendochter Hilje Hopma uit 1824. De rijke boeren en borgbewoners lieten hun kleding zelfs ontwerpen in Parijs en haalden de mooiste stoffen van over de hele wereld naar Groningen. De inhoudelijke diversiteit van het verhaal van het landgoed, gecombineerd met wisselende exposities is verbonden met een duidelijke rode draad, waarmee we bezoekers aanspreken en ertoe bewegen alle drie elementen van het landgoed te bezoeken: landleven, borgleven en boerenleven.

Landgoed Verhildersum onderscheidt zich door de authenticiteit van het landgoed. Bezoekers waarderen dit met opmerkingen als: “waar vind je nog zoiets puurs”. Deze kernkwaliteit verdient zorgvuldige bewaking en blijft een ijkpunt. Verhildersum is een plek om te onthaasten, te genieten van de omgeving, waar je een boek kunt lezen in het gras, waar je lekkere streekproducten eet en drinkt, liefst uit eigen moestuin en boomgaard. Hiermee willen we ook toeristen uit de steden bewegen om naar het Hogeland te komen en hier te overnachten in een van de mooie B&B's, vogels te kijken in het Lauwersmeergebied, te gaan fietsen, (wad)lopen, te genieten van orgelconcerten, andere musea en attracties te bezoeken.

1.1 Sterk verhaal

De basisactiviteiten waarmee we een goed verhaal vertellen en bezoekers een bijzondere belevenis bieden met behoud van de authenticiteit van Verhildersum zijn in 2025 als volgt :

- De indeling van het landgoed in 3 hoofdthema's landleven, borgleven en boerenleven, waardoor mensen worden uitgenodigd het hele landgoed te bezoeken.
- De belevingsroute die de thema's met elkaar verbindt.
- De bijbehorende nieuwe brochure met de routekaart van het landgoed.
- Verhildersum To Go! De app, waarmee bezoekers aan de hand van de bezienswaardigheden op het landgoed zich per thema zich kunnen verdiepen in het verhaal van Verhildersum. De app werkt op het landgoed zelf en overal waar mensen zich bevinden.
- Verhildersum To Go! is de afgelopen jaren aangevuld met nieuwe verhalen:
 - Kunst en cultuur op Verhildersum tijdens het rampjaar 1672 (en Groningens Ontzet) waarin de culturele context van het grootste familieportret van Nederland wordt geschetst dat hangt in de grote zaal.
 - Het verhaal Jonkers en slavernij, dat vertelt over de rol van de familie Van Starckenborgh in de West Indische Compagnie.
 - De reis van Cornelis Borgman 1850. Cornelis Borgman nam de Arendploeg mee naar Nederland vanuit New York en zorgde voor een revolutie in de landbouw. Deze ploeg vormde mede de aanzet tot de grote rijkdom van de Groninger boeren.

- Het in 2024 afgemaakte onderdeel over de landbouwmachines met historische filmpjes uit de Groninger Archieven bij elke machine.

16 Historische landbouwmachines bij de museumboerderij

[Naar de verhalen en filmpjes](#)

- Op de foto met Edzard: kinderen konden zich al in de borg verkleden als prinses of ridder en gaan op de foto met Edzard. In 2025 maakten vrijwilligers van de werkgroep kostuumatelier replica's van de kleding van alle kinderen die zijn afgebeeld op het grootste familieportret van Nederland dat in de grote zaal hangt. De hele familie van Starckenborgh is er in volle glorie ten tijde van 1672 op afgebeeld. Kinderen kunnen nu een personage uit het schilderij kiezen en op de foto gaan bij het grote doek. Zo is er met deze belevenis nog meer connectie met de geschiedenis van de borg en de mensen die er woonden.

1.2 Langer plezier bij Verhildersum en in de omgeving

We stimuleren een langer verblijf op het landgoed en in de omgeving met:

- De dierenweide met natuurspeelplaats voor kinderen.
- Ontdekkingsroute 'De schat van Van Starckenborgh' tussen Verhildersum en Adventurepark Waddenfun.
- De wandeling 'In de voetsporen van Edzard van Starckenborgh', 9 km. door het Waddenland
- De fietsroute: 'Schatkaart van het Waddenland'.
- Het Ede Staal pad met gedichten van Ede, te lezen met uitzicht op de landerijen die ze beschrijven.
- De wandeling 'In het voetspoor van Ede Staal'(9 km).
- Op fietse met Ede Staal, fietsroutes van 33 en 45 km die we zelf hebben ontwikkeld met hulp van een vrijwilligster. Onderweg zijn zelfs zijn liedjes beschikbaar.

18 Op fietse met Ede Staal - 45 km

19 Op fietse met Ede Staal - 33 km

Twee nieuwe fietsroutes gemaakt: Op fietse met Ede Staal, met zijn muziek voor onderweg

- In 2025 toegevoegd aan Verhildersum To Go! zijn de 6 fietsroutes behorend tot de [Schatkaart van het Waddenland](#), ontwikkeld in 2020. Het updaten naar nieuwe versies van Android en Apple kostte enige duizenden euro's per jaar en dat bleek niet houdbaar. Het was een investering om de routes over te zetten naar ons eigen onderhoudsvrije systeem, maar dat verdienen we snel terug. Bovendien wordt onze app heel goed gebruikt en zo komen de routes bij alle bezoekers van ons landgoed vanzelf onder de aandacht.

1 Vette klei maakt rijke boeren - vanuit Leens

2 Cultuur en natuur, hand in hand - vanuit Leens

3 Werken en bidden op de wierden - vanuit Leens

4 Middeleeuwen, mooie dorpen en mooiste dorp - vanuit Warffum

5 Zeehaven, werelderfgoed en archeologie - vanuit Warffum

6 Handel, scheepvaart en mystiek - vanuit Warffum

6 fietsroutes Schatkaart van het Waddenland opgenomen in Verhildersum To Go!

Internationaal georiënteerd

Onze belevingselementen zijn altijd beschikbaar in Engels en Duits, onze folder met plattegrond, de website en de borden op het landgoed zijn voorzien van vertalingen om internationale bezoekers te kunnen bedienen. De informatie over het interieur van de borg wordt zelfs in het Frans aangeboden.

Een klein deel van de website is vertaald in het Chinees, in de hoop dat we gevonden worden als uitwijkplaats voor Giethoorn.

Dit lijkt een voor de hand liggend gegeven, maar bij de promotie van Groningen als bestemming voor Duitse touroperators bleek dat er maar weinig musea zijn die die vertalingen aanbieden en rondleidingen kunnen geven in het Duits en Engels. Zelfs het Groninger Museum heeft geen vertaalde website of brochures. Dat is een van de redenen dat wij nu Duitse Touroperators ontvangen.

Aandacht voor versterken toerisme en economie in de regio

Met het aanbod van wandelingen en fietstochten in de omgeving draagt Verhildersum eraan bij dat mensen langer in het Hogeland verblijven. Wie alles wil beleven wat er bij Verhildersum te doen is heeft niet genoeg aan een dag.

We willen met ons aanbod bewust niet alleen bereiken dat mensen langer bij Verhildersum vertoeven en hier meer besteden. Het is extra mooi als mensen blijven overnachten in de regio en ook andere musea bezoeken, van de natuur genieten etc.

Door het initiatief te nemen voor het vormen van het samenwerkingsverband ‘de Groninger Waddenmusea’ en de krachten te bundelen om samen landelijk reclame te kunnen maken willen we een aanzuigende werking realiseren om meer toeristen naar Noord Groningen te trekken.

1.2.1 Trots op Groningen: het oudste cultuurlandschap van Europa.

De kust van Groningen is het oudste bewoonde gebied van Nederland, de ontwikkeling liep eeuwenlang ver voor op die in het Westen van het land. Dat mag bekender worden, landelijk en regionaal! We maken met de 6 Groninger Waddenmusea het verhaal van 3000 jaar leven langs de Groninger Waddenkust beleefbaar – ieder museum vertelt een deel van het verhaal - en zetten daarvoor enkele jaren een landelijke reclamecampagne in. In 2025 hadden we slechts budget voor een regionale campagne. We merken toch nog dat onze landelijke reclamecampagnes van de afgelopen jaren Groningers een gevoel van trots geven, mensen refereren eraan op basis van de regionale campagne van dit jaar.

De Waddenmusea stimuleren gasten alle 6 partners te bezoeken

Lezing Maarten van Rossem in de Nieuwe Kerk

Ook organiseren we sinds vorig jaar lezingen om de aandacht op onze bijzondere Waddenkust te vestigen. In 2024 twee lezingen van Mathijs Deen die al veel publiek trokken naar het Openluchtmuseum en Visserijmuseum. Dit jaar huurden we de Nieuwe Kerk in Groningen om zo publiek te bereiken uit de hele provincie. Dat is gelukt met als spreker Maarten van Rossem. Met 550 bezoekers was de lezing uitverkocht.

Met 550 gasten uitverkochte lezing Maarten van Rossem in de Nieuwe Kerk

Waddenmusea Bustour

We hadden al bus-arrangementen aangeboden aan Arriva, die in 2023 en 2024 af en toe geboekt werden door groepen. In 2025 konden we dankzij projectsubsidie van de Provincie Groningen een lang gekoesterde droom in vervulling laten gaan en een busdienst organiseren tussen alle 6 musea die individueel geboekt kon worden. Het is namelijk niet mogelijk om via het openbaar vervoer 3 musea op een dag te bezoeken. En het zou wel mooi zijn als mensen in een weekend alles 6 musea kunnen bezoeken.

Banner van RTV Noord

Met de Waddenmusea Bustour lukte dat wel. We hebben routes bedacht met een 'stap op stap af' systeem, waarbij men op meerdere plekken aan de reis kon beginnen. Het ging ons niet alleen om de verbinding tussen de musea, we wilden ook onderweg verhalen vertellen over de ontstaansgeschiedenis van het bijzondere landschap waar de bus doorheen reed. De techniek waarmee verhalen konden worden gekoppeld aan locaties waar de bus reed is er

gekomen dankzij de mensen van het initiatief The Grone. Die bus bestaat niet meer, maar de techniek nog wel en die is voor ons aangepast. Ook RTV Noord was een belangrijke partner voor de organisatie van de bustour. We reden met hun bus – met korting- en kregen veel gratis PR op Radio en tv, de website en sociale media. Arriva zorgde voor de chauffeurs.

Doordat de subsidie pas in juli kwam reed de bus in september en oktober. Er gingen 183 mensen mee, exclusief de VIP tour met 35 deelnemers. We hebben alle reizigers een enquête toegestuurd om hun ervaringen te verzamelen.

We kunnen constateren dat de reizigers zeer enthousiast zijn, vooral ook omdat in de bus verhalen over 3000 jaar leven aan de Groninger Waddenkust verteld worden. Dat is echt een extra belevingselement.

Na de reis kregen de deelnemers het door ons ontwikkelde [Waddenmusea Magazine](#) digitaal toegestuurd, een bundeling van de verhalen in de bus en extra informatie, want het lukt niet alles in de bus te vertellen. Mensen moesten ook nog kunnen genieten van de omgeving en gesprekken met elkaar. De bustour is voor herhaling vatbaar. Dan wel in het hoogseizoen als er voldoende publiek in de regio aanwezig is, zodat de kans groter is dat de bus vol komt.

Het Waddenmusea Magazine is toegevoegd aan de verhalen op de website www.waddenmusea.nl.

Waddenmusea initiatief wordt toekomstbestendig

Overleg met de gemeente het Hogeland over de manier waarop we het samenwerkingsverband van de Groninger Waddenmusea toekomstbestendig kunnen maken heeft tot het eerste positieve resultaat geleid. De 4 Waddenmusea in deze gemeente ontvangen vanaf nu jaarlijks samen €25.000,- om bijvoorbeeld een projectleider te kunnen aanstellen. De directeur van Verhildersum, initiatiefnemer en coördinator gaat met pensioen. Daarnaast is nog structureel budget nodig om de marketingcampagne en andere plannen uit te kunnen voeren. De hoop is daarbij gevestigd op bijdragen van de Gemeente Westerkwartier en de provincie Groningen.

2 Kerntaken onderhoud, beheer en registratie van de collecties

Het behoud en beheer van de borg met het landgoed behoort tot de belangrijkste voorwaarden voor het bestaan van een museum als Verhildersum. We hebben het dan over alle panden, de landerijen met bomensingels en oprijlaan, de boomgaard, tuin met de collectie bronzen beelden en de museale collecties: het borginterieur, de landbouwwerktuigen en aanverwante ambachten, de textiel- en kostuumcollectie van de Groninger dracht. Gezien de omvang van het landgoed vergt dit veel aandacht, tijd en geld. Bijna vanzelfsprekend is het een kwestie van woekeren met de mankracht en de middelen.

Het onderhoud van de panden is vastgelegd in een meerjarig onderhoudsplan. We streven naar verduurzaming van het landgoed. De isolatie en aanleg van duurzame verwarming in alle panden vraagt een grote investering.

Inzet is dat alle panden bijdragen aan het verhaal van Verhildersum en dat het woonhuis van de boerderij en het Schathoes inkomsten opleveren waarmee we het pand kunnen onderhouden.

De landerijen en de boomgaard beheren we biologisch. Voor de museale collecties is het beleid en beheer vastgelegd in ons collectieplan en in het beleidsplan. Bij het onderhoud en beheer van de collecties en bij de registratie van de museumstukken zijn gespecialiseerde vrijwilligers betrokken.

Het onderhoud en beheer heeft niet alleen tot doel dit prachtige culturele erfgoed te bewaren voor toekomstige generaties, het is vooral ook bedoeld om het verhaal van Groningen - en specifiek van het leven aan de Groninger Waddenkust in de 19e eeuw - te kunnen vertellen aan zoveel mogelijk mensen. Voor de bezoekers die we met zoveel inzet werven moet alles er tip top uitzien.

De acties die we uitvoeren voor onderhoud en beheer omvatten drie lijnen:

- 1. Monumenten en andere panden*
- 2. Groenonderhoud*
- 3. Museale collecties*

2.1 Onderhoud en beheer gebouwde monumenten en andere panden

De borg is in 2022 aan de buitenkant gerestaureerd, in 2023 is de restauratie van het behang in de eetzaal voltooid. Het schilderwerk binnen en herstel van houtrot was in 2024 klaar. In de afgelopen jaren zijn alle panden opnieuw geschilderd. De afgebrande schuilhut is opnieuw gebouwd. Ook is het vorig jaar gelukt de kas te restaureren met inzet van vrijwilligers. In 2025 zouden we vooral aandacht besteden aan de voorbereiding van de verduurzaming van de panden. Dat hebben we ook gedaan, waarover later meer.

2.1.1 Kers op de taart: behang in het boudoir van de borg

Het is ons gelukt de restauratie van het behang in de eetkamer binnen de begroting af te ronden. We hebben uitstel gekregen voor de verantwoording van de GRRG-subsidie en toestemming om het restbedrag te gebruiken om behang aan te brengen in het boudoir. Dankzij advies van Thomas Brain, de restaurator van het eetkamer behang, hebben we prachtig replicabehang uit de juiste periode kunnen kopen in de bestaande gele tint van de kamer. Het behang is handgeschilderd naar een ontwerp van Ludwig Richter. De biezen zijn gemaakt op grond van de behangbiezen die werden gevonden in Schloss Corvey-Huxter. De wanden zijn voorzien van betengeling, dus het behang is niet op een muur geplakt. We hebben een filmpje gemaakt van de werkwijze. Dat filmpje vindt u op onze pagina [Museum online](#). Hiermee zijn alle kamers van de borg nu in de juiste 19^e -eeuwse stijl gestoffeerd; het is de kees op de taart waarmee de jarenlange restauratie van de borg is afgesloten.

Nieuw behang in het boudoir met biezen aan het plafond en de vloer

2.1.2 LED -verlichting op de borg

In ons jaarplan schreven we nog dat de monumentenverlichting op de was uitgezet om energie te besparen. Inmiddels hebben we geïnvesteerd in nieuwe LED-verlichting en straalt de borg in het donker als nooit tevoren.

LED-verlichting op de borg Verhildersum

2.1.3 Onderhoud van het borginterieur naar hoger plan getild

Voor het onderhoud van het interieur van de borg zijn inmiddels 2 nieuwe werkgroepen van vrijwilligers actief. Vorig jaar begonnen de koperpoetsers. Nu is er ook een schoonmaakploeg die overal goed stofzuigt en telkens goed stof afneemt en meubels verzorgt, ook in de sluitingsperiode. Het resultaat is niet alleen dusdanig blinkend koper en glanzende meubels, dat het de bezoekers frappeert, ook zijn er veel minder klustervliegen en motten. Hiernaast zorgen andere mensen voor prachtige bloemstukken van bloemen uit de tuin en voor de jaarlijkse (her)inrichting van de borg. Met dit teamwerk bezorgen we bezoekers een warm onthaal in de borg.

Leden van de nieuwe schoonmaakploeg in actie in de borg

2.1.4 Onderhoud brug naar de borg noodgedwongen uitgesteld

De leggers van de brug van de borg vertonen houtrot aan de bovenzijde waarop de planken van de brug zijn bevestigd. Intussen is de antislip laag van de brug versleten. In het verleden is die laag aangebracht op de planken, maar herhaling van deze optie is niet wenselijk om meerdere redenen:

- De planken zijn oud en mogelijk te vochtig, de laag laat snel los. De laatste keer heeft het geen 4 jaar gehouden, grote delen laten los.
- De laag bestaat uit 2 componenten materiaal. Het is milieuonvriendelijk en mag niet in het grachtwater komen. Daarom moet de hele brug aan de onderzijde afgedekt wat de behandeling duur maakt. (Rond 13.000,-)
- Het is geen duurzame oplossing en zorgt elke 5 jaar voor hoge onderhoudskosten, terwijl de SIM subsidiebijdrage slechts €1.175 euro bedraagt.
- We willen wel de houtrot aanpakken van de leggers en de brug van nieuwe planken voorzien waarin anti slip stroken zijn opgenomen. Daarna kan de brug weer decennia mee. Maar de Rijksdienst Cultureel Erfgoed RCE wil niet dat het aanzien van de brug verandert. Wat nu? We hebben als noodoplossing kippengaas op de brug gelegd dat er afdoende voor zorgt dat niemand uitglijdt op de anders spekglatte brug. Het zit goed vast en laten de situatie voorlopig voor wat die is.

2.1.5 Vervanging houtwerk loophut

De loophut kreeg in 2022 een nieuw rieten dak. In het najaar van 2025 bleek dat er in de wanden dusdanig veel houtworm actief was dat de planken uit elkaar vielen. Onze vrijwilligers hebben de kapotte planken verwijderd en nieuwe aangebracht. In januari wordt de houtworm in het hele gebouw bestreden en daarna voorzien we de hele hut van een beschermende zwarte laag.

Restauratie loophut verloopt vlot dankzij vrijwilligers

2.1.6 Arbeidershuisje

Het arbeidershuisje is opgeknapt intussen. Eerder werd houtworm bestreden, het huisje geheel opnieuw in de verf gezet. Ook kwam er al nieuw behang en een geschilderde loper in de hal in 2024. De mieren worden voortdurend bestreden. Nu is het dak hersteld, dat lekte en deels verrot was. En de bestrating rondom het huisje is opnieuw gelegd, zodat het gevaar voor struikelen aanmerkelijk minder is geworden.

Om de invloed van weer en wind via de openstaande deuren te verminderen sluiten we de deuren tegenwoordig. Bezoekers worden gevraagd na hun bezoek de deuren weer te sluiten. Het is iets minder uitnodigend maar helpt wel.

Het arbeidershuisje

2.1.7 Beheer van de kas op goed niveau gebracht

In het jaarplan 2025 schreven we dat we van plan waren na het in 2024 uitgevoerde herstel van de kas hier weer groenten en kruiden te kweken die van pas komen in het restaurant. Want eten uit de eigen tuin, al is het maar een beetje, geeft toch de beleving van het vroegere zelfvoorzienende landgoed. Dat uitgangspunt blijft wel overeind met onze moestuin naast het restaurant maar gebeurt niet in de kas.

Wel zijn er nieuwe vrijwilligers gevonden die de druiven in de kas verzorgen. En hoe! Met professionele hulp van een voormalige druiventeler uit het Westland, Gerrit de Bruyn. Hij heeft ook nieuwe druivensoorten aangeplant met verschillende oogstperiodes en leert onze vrijwilligers hoe de druiven te snoeien. Hij vertelde dat het niet slim is groenten of kruiden in de kas te kweken, omdat dit besmettingsgevaar oplevert van luizen en schimmels.

Gerrit de Bruyn komt jaarlijks voor het grote snoeiwerk van de druif in de kas

2.2 Acties rond verduurzaming van alle panden in 2025

Beloofde acties uit het jaarplan 2025 zijn:

- We maken de plannen voor verduurzaming van alle panden af.
- We maken de plannen af voor het opwekken van eigen energie.
- We zoeken financiering voor de realisatie van de verduurzaming.
- We bewandelen een pad om samen met andere Waddenmusea het geld te vinden voor verduurzaming van alle panden.

Doelen:

- Energiebesparing in panden die verwarming hebben.
- Verwarming in de borg en in de museumboerderij zodat we ook inde winter open kunnen.
- Behoud van de antiekcollectie, de schilderijen en het gerestaureerde behang in de borg door betere klimatologische omstandigheden.
- Klimaatbeheersing in het Koetshuis, zodat we voor de grote wisselexposities die daar plaatsvinden ook eens hoogwaardige kunst en erfgoed van andere musea kunnen lenen.

2.2.1 2025 Alle aandacht voor energiebesparing en verduurzaming van de panden

In 2025 voerden we alleen het noodzakelijke onderhoud uit om tijdelijk te besparen op de kosten en geld te besparen om later in te zetten voor de verduurzaming. Intussen zetten we de thermostaten laag. Energiebesparing in de borg ging vanzelf, eerst ging de gaskachel in de keuken stuk, daarna die in de grote zaal. Om het familieportret dat in de grote zaal hangt te beschermen tegen teveel vocht is daar een infrarood verwarming geplaatst. Dit betekent dat er alleen nog een gaskachel brandt in de eetzaal. Gelukkig wordt daarmee het nieuwe behang en het gerestaureerde portret van Gratia in redelijke klimatologische omstandigheden bewaard.

Verduurzamen en de panden CO2 neutraal verwarmen is niet alleen essentieel om te besparen op de hoge energiekosten, vooral ook om de collecties te behouden en bijzondere exposities met bruiklenen van hoogwaardige kwaliteit te kunnen organiseren. De focus lag in 2025 vooral op het verder onderzoeken van mogelijkheden voor het verduurzamen van de panden en het zelf opwekken van energie en het laten maken van concrete plannen daarvoor.

Borg: verwarming via plafond naar vloer en machines buiten

We willen de borg ook graag verwarmen, zodat we in de winter bijvoorbeeld in de weekenden open zouden kunnen gaan voor publiek. Nu al is het in het voorjaar en najaar afzien voor de borgsuppoosten al doen we ons best enig soelaas te bieden met een warmtecape op batterijen.

In 2025 hebben we doorgewerkt aan de plannen voor verduurzaming van de borg. Er zijn keuzes gemaakt waarvan de kosten berekend moeten worden.

Aanvankelijk was het voorstel om een luchtbehandelingsinstallatie op de zolder te zetten en warme lucht via de plafonds in de kamers te blazen. Maar het gestucte plafond in de eetkamer leent zich niet voor een doorvoer van lucht. Bovendien is de zolder toegankelijk voor publiek en zou het buizenstelsel de beleving daar aantasten.

Daarom onderzoeken we nu de mogelijkheid om de installatie in een bestaande berging in de buitenmuur te plaatsen en vanuit de kelder warmte via de vloeren in de borg te blazen. Het duurzaam verwarmen van dit gebouw vergt veel onderzoek en inzet van technische bureaus die druk zijn, dus het duurt langer dan we hoopten.

Intussen maken we wel vorderingen met het onderzoek naar de manier waarop we voorzien in onze eigen stroom. Een voorwaarde om de borg te kunnen verwarmen; zie hierna bij de aanpak van de boerderij.

Zodra de plannen in detail zijn uitgewerkt en besproken met de gemeente in verband met de benodigde omgevingsvergunning, kunnen we subsidie gaan zoeken. We hopen daarbij ook op bijdragen uit Nij Begun. We zijn blij dat de gemeente het Hogeland ons plan voor realisatie onderhoud en verduurzaming van de borgen en kloosters omarmd heeft en dat via de eigen kanalen inbrengt.

Aanpak boerderij voorwaarde voor verwarming van de borg

Duurzame verwarming van de borg is pas mogelijk zodra er zonnepanelen zijn op de museumboerderij die de benodigde elektriciteit leveren. Onderzoek en advies van de energiecoach van de provincie in 2024 en 2025 heeft duidelijk gemaakt dat het dak van de museumboerderij ruimte heeft voor voldoende zonnepanelen voor de stroom die nodig is in alle panden. Het dak van de boerderij is echter niet sterk genoeg gebouwd. De spanten buigen nu al door. Het moet versterkt worden om zonnepanelen te kunnen dragen; dat is onderdeel van ons plan voor verduurzaming. Het is logisch en bespaart kosten wanneer bij de versterking van het dak meteen de ruimte eronder wordt aangepakt en gaat voldoen aan de eisen van de tijd en onze inzet om mensen te laten genieten van het landschap. Architect Jan Giezen heeft

daarvoor in 2025 een plan gemaakt, Bureau Tandem heeft de kosten van realisatie berekend en de Energiecoach heeft berekend of met vloerverwarming alle ruimten zijn te verwarmen volgens het uitgangspunt in het verbouwingsplan voor de boerderij. Dat kan, met enkele kanttekeningen die ter harte zullen nemen. Zodra alle kosten in beeld zijn kan het projectplan afgemaakt worden en kunnen we in 2026 beginnen met aanvragen van subsidies.

Momenteel staan deze stappen voor ogen:

1. Het versterken van het dak van de boerderij, tegelijkertijd beter isoleren, verwarming plaatsen, verbeteren van de expositiezaal, verbeteren van de entree en het uitbreiden van de ruimte om groepen te ontvangen, vernieuwen toiletgroepen. (Zie Jaarverslag 2024 met toelichting onder meer op de noodzaak over ruimte te beschikken om touringcar operators uit Duitsland en België te kunnen ontvangen)
2. Het opwekken van energie via zonnepanelen op het dak van de boerderij
3. Het verduurzamen van de borg
4. Het voorhuis van de boerderij verduurzamen en het huis aanpassen zodat er een mogelijkheid komt voor logies op het landgoed
5. Verduurzamen Koetshuis
6. Verduurzamen Schathoes.

Schets uit plan voor aanpak Museumboerderij met aantrekkelijke entree, daglicht in de expositieruimte, geschikte ontvangstruimte

Lobby voor opname behoud erfgoed in economische agenda Nij Begun

Overigens hebben we in 2025 flink gelobbyd om de verduurzaming van de borgen en kerken en het basisonderhoud op te nemen in de economische agenda van Nij Begun. Dat is gelukt. We zijn ook blij met de erkenning van de noodzaak van versterking van de cultuur- en toeristische sectoren, omdat die bijdragen aan welzijn en een prettig leefklimaat, dat niet alleen noodzakelijk is voor bewoners maar ook om mensen die nodig zijn in het bedrijfsleven zich hier te laten vestigen.

Vanuit Verhildersum is een uitgebreid plan geschreven om in elk geval het behoud en de verduurzaming van de borgen en kloosters in Groningen veilig te stellen. De voortdurende zoektocht, aanvraag en verantwoording van subsidies om alleen al het basisonderhoud te financieren vergt zo'n 80 % van de beschikbare tijd van de directeurs. En dat is gerekend buiten de zoektocht naar geld voor energieopwekking en duurzame verwarming. Dat belet de musea tijd te investeren in de ontwikkeling van activiteiten en samenwerkingsverbanden waarmee erfgoedmusea extra publiek kunnen trekken.

Verhildersum, historisch zelfvoorzienend landgoed

Volgens het jaarplan 2025 zouden we activiteiten organiseren rondom het feit dat Verhildersum vroeger zoveel mogelijk zelfvoorzienend was. Dit verhaal vertellen we vaak tijdens rondleidingen. Het eten op het landgoed kwam van eigen voorzieningen. De vis kwam uit de gracht of 'viskenij' (visvijver), groente uit de moestuin, vlees en melkproducten van

eigen koeien, brood van graan van het eigen land. De bomen in de singels en langs de oprijlaan leverden hout voor de bouw, meubilair en de kachel.

Waar zijn we niet aan toegekomen:

- een extra item maken in Verhildersum To Go! over het landgoed dat vroeger een circulaire economie 'avant la lettre' was.
- Workshops bedenken die dit beleefbaar maken, zoals het vlechten van manden van de gesnoeide wilgentakken die we bewaren.

2.2.2 Goede werkplaats als uitvalsbasis voor klussendienst voor ouderen in de regio

In het Meerjaren activiteitenplan staat ons plan om de werkplaats in de boerderij flink te verbeteren zodat mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt hier kunnen worden opgeleid door Werk op Maat. De werkplaats moet ook als uitvalsbasis gaan dienen voor de klussendienst die Werk op Maat aanbiedt voor ouderen die nog thuis wonen. Nu is er ook hier geen verwarming en is de inrichting inefficiënt.

Verbeterde werkplaats opgenomen in verbouwingsplan Museum boerderij

In 2025 hebben we architect Jan Giezen gevraagd om in het plan voor de verbouwing van de boerderij ook de werkplaats te betrekken die onder het zelfde dak ligt dat versterkt moet worden om zonnepanelen te kunnen dragen. Nadat bekend werd dat we de museumzaal van vloerverwarming gaan voorzien, was het logisch deze ook door te trekken naar de aangrenzende vloer van de werkplaats.

Na het aanpassen van de tekeningen is ook de bouwkostenberekening herzien. Hiermee is de aanpak van de werkplaats opgenomen in het projectplan voor de verbouwing van de boerderij en kunnen we deze meenemen in de zoektocht naar financiering.

2.3 Inkomsten uit panden moeten het onderhoud ervan mogelijk maken

Hoe realiseren we in 2025 het uitgangspunt dat ieder pand genoeg oplevert om kosten van onderhoud te dekken?

- Het voorhuis van de Museumboerderij stond leeg in 2025 en is per januari 2026 weer verhuurd. Intussen doen we onderzoek naar de beste keuze uit de opties die de architect heeft getekend voor een B&B of groepsaccommodatie.
- De eigenaren van Herberg Molenrij huren het restaurant en leveren met hun streekgerechten tevens een bijdrage aan het beleefbaar maken van het circulaire en duurzame aspect van het landgoed.

2.3.1 Scenario's getekend voor B&B in het woonhuis van de boerderij

Bij het schrijven van het jaarplan 2025 – in december 2023 – was het woonhuis van de boerderij bewoond. In 2024 is het woonhuis van de boerderij opgeknapt en deels geïsoleerd, waarbij 1 voorkamer later zou worden omgebouwd tot een B&B waarvoor we in 2025 gasten zouden gaan werven. Zover is het niet gekomen. De verhuur is in december 2024 beëindigd; de kamer voor de B&B was nog niet gerealiseerd. Zoals in het jaarverslag van 2024 aangegeven was hiermee de weg vrij om een architect te vragen naar het hele woonhuis te kijken: wat zijn de mogelijkheden voor een B&B of groepsaccommodatie in het woonhuis. Er zijn 3 mogelijke varianten geschetst door architect Jan Giezen die ook de tekeningen maakte voor de museumboerderij. De volgende stap is de realisatiekosten van deze varianten te laten

berekenen en onderzoek te doen naar de verdienmodellen. In december is hiertoe subsidie aangevraagd via de provinciale regeling Herbestemming erfgoed. Intussen moet het huis wel inkomsten gaan opbrengen, dus is het weer verhuurd per januari 2026. In principe willen we tijdelijke verhuur, maar tijdelijke huurcontracten zijn tegenwoordig niet toegestaan. Bovendien ligt de prioriteit bij de verbouwing van de museumboerderij en de aanleg van zonnepanelen, zodat ook de museumboerderij en de borg verwarmd kunnen worden. Dit zijn veelomvattende projecten.

2.3.2 Geen camping op Verhildersum

Omdat er behoefte is aan overnachtingsmogelijkheden in de regio hebben we ook serieus gekeken of er een camping kan komen op Verhildersum. Deze optie werd actueel doordat we werden benaderd door inwoners uit Leens die graag een camping op ons landgoed wilden starten. Na overleg met Staatsbosbeheer (SBB)- onze pachtheer van de landerijen – bleek hiervoor geen geschikte plek te vinden. SBB stelt voor een huisje van Cabiner in de bosschages naast de provinciale weg te plaatsen, maar zulke huisjes horen nu juist in de natuur en niet naast de grote weg. Cabiner zou als organisatie wel geschikt kunnen zijn om de verhuur van een eventuele B&B op Verhildersum uit te voeren.

2.4 Groenonderhoud

Het groenonderhoud bij Verhildersum is onderverdeeld in 3 onderdelen:

- de binnentuin;
- het buitengebied;
- het agrarisch beheer van de landerijen en de koeien.

2.4.1 Onderhoud binnentuin

Dankzij toegekende SIM-Groen subsidie is het onderhoud van de binnentuin geborgd. Hovenier Coen Overdevest uit Leens voert het onderhoud al enige jaren naar tevredenheid uit. Met subsidie van het Dinamo Fonds en van de Clevering Meijer Stichting is de kruidentuin hersteld met cortenstaal randen langs de perken die zijn gevuld met nieuwe kruiden. In de beeldentuin zijn de dode buxushagen vervangen en de diversiteit van bloemen en planten is vergroot door het aanplanten van bomen en vaste planten die in de loop der jaren verdwenen waren. Inclusief die in de tuin van de boerderij.

- De tuinwerkgroep zorgde weer voor prachtig gevulde bloempotten op het hele terrein en hielp bij het onderhoud van de kruidentuin, de kas en de moestuin.

De nieuwe rozen en lavendel in de met cortenstaal afgewerkte bloemenperken zijn prachtig

2.4.2 Onderhoud buitengebied

In 2025 is het project [‘Herstel historisch Groen bij Verhildersum’](#) afgerond, nu de stoppels van afgezaagde bomen in de singels en langs de oprijlaan zijn verwijderd. In 2025 zijn er tientallen nieuwe bomen geplant in de buitensingels en langs de oprijlaan, zodat de oude lanen structuur weer hersteld is.

Meer onderhoud na opschonen singels

De bomensingels werden jarenlang niet onderhouden, er kwam weinig licht bij de bodem. Maar nu er in 2024 groot onderhoud heeft plaatsgevonden en de opslag uit de singels is verwijderd, moeten we dit gedurende het groeiseizoen bijhouden. De groep mensen van Werk op Maat wilde dit doen, samen met het snoeien van de wilgen die ze de afgelopen jaren al bijhielden. Maar de klus is te groot voor de soms heel kleine groep deelnemers. Daar komt nog bij dat ook de sloten waaruit de opslag is weggehaald nu onderhoud vergen. We zullen de opdracht aan hovenier Overdevest moeten uitbreiden. Gelukkig hebben we wat meer onderhoudsgeld in de begroting kunnen opnemen, sinds de provinciale subsidiebijdrage per 2025 is verhoogd.

Hulp van Meer Bomen Nu

In november en december kregen we hulp bij het opschonen van de singels rondom de dierenweide vanuit Meer Bomen Nu. Deze stichting oogst jonge boompjes die opkomen op plekken waar ze niet horen, om ze juist de poten op plaatsen waar ze gewenst zijn. Dus toen we de vraag kregen of men bij ons op het landgoed boompjes mocht oogsten gaven daar van harte gehoor aan.

Meer Bomen Nu in actie bij Verhildersum

2.4.3 De oprijlaan kreeg geen bypass

We hebben in overleg met de ambtenaren van de afdeling vergunningen van de gemeente en met specialisten van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed goed gekeken of het mogelijk is de toegang tot de parkeerplaats bij de borg via een andere route dan de oprijlaan te realiseren. Er is echter geen geschikte optie te vinden. Een pad maken aan de buitenzijde van het weiland rechts langs de oprijlaan leek de beste optie, echter sinds de brug over de Hoornse vaart is vernieuwd in 2024 is deze nogal wat hoger dan de oude brug. Wie vanaf de grote weg over de brug rijdt kan de in/uitrit op de nieuwe plek niet zien, waardoor deze locatie veel te gevaarlijk is geworden.

De laag grind op de bestaande oprijlaan is daarom losgemaakt en van een nieuwe laag voorzien. Om de snelheid van de auto's te beperken zijn er weer enkele drempels in de laan gelegd. Gaten dienen regelmatig gedicht te worden.

Hiermee is het idee voor een alternatieve inrichting van de oprijlaan met bijvoorbeeld gras en bloemen vervallen. De bomen langs de oprijlaan zijn in 2024 gekandelaberde, dode bomen zijn verwijderd en er zijn nieuwe bomen voor inde plaats gezet. Nu zullen de gekandelaberde bomen jaarlijks geïnspecteerd en eens in de 3-5 jaar weer gesnoeid worden. Daarvoor moeten we budget reserveren.

2.4.4 Het Ede Staal pad is hersteld

Het Ede Staal pad dat loopt van de museumboerderij naar de parkeerplaats bij de provinciale weg was in de loop der jaren verworden tot een heel smal strookje. Het pad is deels uitgegraven en weer opgevuld met schelpen. Een heel verbetering. Nu nog de borden met de gedichten van Ede vernieuwen, want die zien er intussen nogal verweerd uit.

Werk in uitvoering bij het Ede Staal pad

2.4.5 Landerijen met oude graansoorten en historische koeienrassen

De landerijen rondom de borg zijn in hun 19e -eeuwse vorm en omvang bewaard gebleven en dat houden we zo. Wij beheren de landerijen met hulp van boeren en andere vrijwilligers uit de omgeving. Alle werkzaamheden van ploegen en zaaien tot oogsten zijn weer uitgevoerd door de vrijwilligers uit de landbouw groep. Dit jaar verbouwden we erwten, graan en vlas. Helaas was de oogst van erwten dit jaar op zich wel goed maar er zat een beestje in de erwten (erwtenkever), waardoor we ze niet konden verkopen.

Helaas geen erwten te koop dit jaar

De leidraad voor de landbouw op de landerijen is dat de invulling ervan past in de 19^e-eeuwse verhaallijn die we volgen met het landgoed.

- We zaaien graanpercelen en demoveldjes in met oude graansoorten en -rassen.
- We oogsten op 19^e-eeuwse wijze met paarden en materieel uit vroeger tijd.
- We gebruiken geen bestrijdingsmiddelen, dus alles is biologisch
- We koesteren een van de weinig bewaarde stukken land met glanshaver; een mix van bijzondere bloemen grassen en kruiden.
- Het landschappelijk deel van Verhildersum is door een ontdekkingsroute verbonden met het verhaal van de borg en de collecties. Op het terrein verwijzen bordjes met QR -codes naar de app Verhildersum To Go!
- Om de bijzondere sfeer van het landgoed te behouden zijn we terughoudend met het plaatsen van opvallende borden en ontsierende voorzieningen. Denk daarbij ook aan de plaats van fietsenstallingen.
- Het beheer van de landerijen gebeurt zoveel mogelijk kostenneutraal.

Korenschoven op het land van Verhildersum

Verzorging van de historische koeienrassen

Op de landerijen van Verhildersum graast bijzonder vee. De stamboek zuivere Groninger Blaarkoppen en Lakenvelders zijn historische rassen. Tijdens het seizoen lopen de koeien met hun kalfjes in de weilanden rondom de museumboerderij, dat versterkt het beeld van dit historische landgoed. Bezoekers genieten ervan. We ontvangen zelfs per mail complimenten voor de mooie koeien en het prachtige plaatje dat dit oplevert.

Blaarkoppen naast de loophut, een prachtig plaatje

Acties uitgevoerd in 2025:

- De verzorging van de koeien werd uitgevoerd door een vrijwilliger die elke dag gaat kijken.
- We kochten een dekstier, Groninger Blaarkop en leenden een dekstier Lakenvelder.
- We maaiden het gras en verpakten dat in balen, zodat er voer is in de winter.
- De koeien zijn voor in de winter weer gestald bij de familie Kleefman in Zoutkamp, wij betalen daar huur voor.
- In het najaar hebben we een aantal kalfjes en de dekstier geslacht, het vlees is allemaal verkocht.

2.4.6 Onderhoud van de hoogstamboomgaard

De hoogstamboomgaard is een bijzondere collectietuin, met unieke fruitrassen die in de 19e eeuw in Groningen groeiden en bekend waren. Er zitten typisch Groninger rassen tussen, zoals de Noorderkroon, maar ook veel van oorsprong Franse soorten. Het merendeel van de bomen draagt appels, maar er staan ook peren-, kersen- en notenbomen tussen.

De boomgaard is een belangrijk onderdeel in het verhaal van het zelfvoorzienende landgoed en opgenomen in de belevingsroute. Iedere boom heeft een naamkaart.

Acties 2025:

- De werkgroep Boomgaard bestaande uit mensen met specialistische kennis van hoogstamfruitbomen snoeide een deel van de bomen in het voorjaar en plukte het fruit in het najaar.
- Er werd weer een flinke hoeveelheid appelsap geperst, een deel ervan is gebruikt om appelstroop van te maken.
- Een vrijwilliger van deze werkgroep maakte weer vele potjes jam die we verkochten in de museumwinkel.
- Ook dit jaar werden ontbrekende naamkaarten – wisseling bomen en verlies – aangevuld.

Appelsap en jam uit eigen boomgaard

2.5 Collectiebeheer, registratie en digitale ontsluiting

In 2024 hebben we ons team kunnen uitbreiden met conservator Lisa Witte. Dankzij een subsidie van het Mondriaanfonds kon zij een jaar lang vier dagen per week bij ons aan de slag. In die periode heeft Lisa de antieke collectie in het depot van de borg volledig uitgezocht en geordend in nieuwe kasten.

Met de verhoging van de structurele subsidie van de provincie die per 2025 inging, konden we Lisa een vast dienstverband aanbieden voor twee dagen per week. De komst van de conservator blijkt een enorme impuls voor de kwaliteit van het collectiebeheer en de digitale ontsluiting.

2.5.1 Collectieplan

In 2025 heeft de conservator een nieuw collectieplan opgesteld voor de periode 2025–2030. Dit plan vormt de leidraad voor het beheer en de ontwikkeling van onze collectie op de korte en lange termijn. Het collectieplan beschrijft de huidige staat van de collectie, identificeert aandachtspunten en geeft richting aan toekomstige aan- en afstoot van objecten.

Een belangrijk uitgangspunt van het plan is het beter met elkaar verbinden van de verschillende deelcollecties. Ook is er extra aandacht voor duurzaam beheer en het toegankelijker maken van de collectie. Dat doen we onder andere door meer te digitaliseren en samen te werken met andere instellingen, zoals binnen Collectie Groningen. We zullen terughoudend zijn in het toevoegen van nieuwe objecten, waarbij de focus ligt op stukken die direct verbonden zijn met Verhildersum en het Hogeland.

2.5.2 Collectieonderzoek

In 2024 verrichtte de conservator verdiepend onderzoek naar de leefwereld en ervaringen van de bewoners van de borg tijdens de Bataafs-Franse tijd, aan het begin van de 19e eeuw. Centraal stond een vergelijkende studie naar de ervaringen van twee opeenvolgende bewonersfamilies. Enerzijds werd gekeken naar de familie Tjarda van Starckenborgh, die zijn adellijke rechten verloor de Bataafs-Franse periode, anderzijds naar de familie Van Bolhuis, die politiek klom in deze periode en de borg in 1822 verwierf. Aan de hand van onder andere archiefbronnen en literatuur werd onderzocht hoe beide families omgingen met veranderingen in eigendom, status en bestuurlijke verhoudingen. Het onderzoek leverde nieuwe inzichten op in de continuïteit en breuklijnen tussen de late adellijke bewoning en de daaropvolgende burgerlijke fase van de borg. De resultaten van dit onderzoek werden in 2025 gepubliceerd in het historische blad *Stad en Lande*, waarmee Verhildersum de rol als kenniscentrum over de lokale geschiedenis verder versterkt.

Artikel in *Stad en Lande*

2.5.3 Verbetering van de collectieregistratie dankzij voucher

Mede dankzij een voucher van de Provincie Groningen in het kader van het Meerjarenprogramma Innovatie Musea, konden we in 2025 doorgaan met de verbetering van de registratie van de museumcollectie. Daarbij krijgen we specialistische hulp van Bibi Bodegom van Erfgoed in Groningen.

Onze conservator werkte samen met de in 2024 opgerichte werkgroep Collectieregistratie aan een zorgvuldige standplaatscontrole van alle collectiestukken in de borg. De werkgroep is inmiddels verder uitgebreid, en er zijn nieuwe leden ingewerkt om het team te versterken.

Papieren collectiestukken worden gescand

Ook kunnen we in dit kader papieren documenten professioneel laten scannen; dit proces is nog in uitvoering. Een bijzonder document dat zal worden gedigitaliseerd is een landkaart door van H.W. Folckers in 1726. De kaart werd opgesteld om het land van de familie Tjarda van Starckenborgh te verdelen.

Allard Tjarda van Starckenborgh bezat veel land, dat na zijn dood als gemeenschappelijk bezit van de familie werd beheerd. Zijn tweede zoon Lambert stierf in 1722 en liet zijn land achter aan zijn vrouw Alegonda Maria Clant. Daardoor dreigde een deel van het land uit de familie te verdwijnen. In datzelfde jaar trouwde Anna Bouwina, de dochter van Allards oudste zoon Edzard, met Scipio Meckama van Aylva. Zo kwam de eigendom van het land opnieuw in discussie. De kaart van Folckers gaf inzicht in het land dat verdeeld moest worden. Het laat ons zien hoe de macht en rijkdom van Allard Tjarda van Starckenborgh geleidelijk verwaterde door erfenissen.

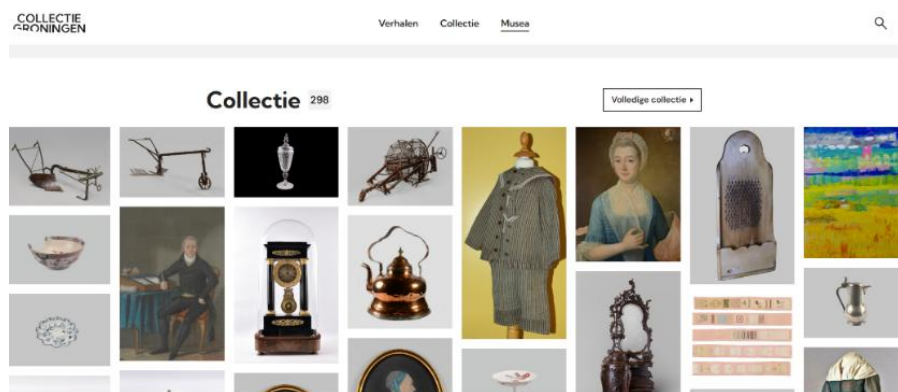
Kaart H.W.Folckers 1726: 59,5 × 47,5 cm. schaal 1 : 3020 (2820) [SCHAAAL](#)

De originele kaart van Folckers 1726 in bezit van Verhildersum wordt gescand en is straks digitaal beschikbaar

2.5.4 Digitalisering via Collectie Groningen Online

In 2025 is Collectie Groningen gelanceerd, een vernieuwde publiekswaarsite waarop collecties van Groningse musea en erfgoedinstellingen online te bekijken zijn. Voor het eerst zijn de gedigitaliseerde objecten van Verhildersum en andere deelnemende instellingen hiermee gebundeld in één centrale, toegankelijke website. Bezoekers kunnen zelfstandig door collectie van Verhildersum bladeren en zoeken op objecten, thema's en verhalen. De deelname vergroot de zichtbaarheid van onze collectie binnen en buiten de regio.

De voorbereidingen voor de lancering waren intensief. Lisa nam deel aan de projectgroep die advies uitbracht over de toegankelijkheid van de website. Daarnaast werd de informatie over de collectiestukken in ons registratiesysteem opgeschoond en afgestemd op de richtlijnen van Collectie Groningen. Eind 2025 stonden ongeveer 250 collectiestukken van Verhildersum online. We voegen voortdurend nieuwe stukken toe en hebben daar zelfs iemand voor aangesteld vanuit een re-integratie traject via Werkplein.

Collectiestukken van Verhildersum te zien op collectiegroningen.nl

De lancering ging gepaard met de expositie “Collectie Groningen: Offline”, ontworpen door Paul & Albert in de Niemeyerfabriek. De tentoonstelling opende op 21 november 2025 tijdens de Dag van de Digitalisering en was toegankelijk tot en met 12 december 2025. Bezoekers konden objecten bekijken uit een groot aantal verschillende Groningse musea. Ook Verhildersum nam deel, met een bijzonder inktstel. Het inktstel bevat een klein horloge met daarop een urn, een typisch voorbeeld van de Empirestijl. De expositie bood een bijzondere kans om het kleine werkje dat normaal op het bureau in de grote zaal stat in de schijnwerpers te zetten.

Inktstel getoond tijdens Collectie Groningen Offline

2.5.5 Fotografie van de collectie

Voor het tonen van collectiestukken op www.collectiegroningen.nl zijn kwalitatief hoogwaardige foto's erg belangrijk.

Dankzij subsidie van het Prins Bernhard Cultuurfonds hebben we goede fotoapparatuur en belichting. Onze vrijwilligers hebben lessen gevolgd van Hans Wijninga. Hij is een ervaren collectiefotograaf. Dit is mede mogelijk gemaakt door de Innovatievoucher van de provincie. Inmiddels zijn de moeilijk te fotograferen objecten, zoals de schilderijen in de borg, allemaal gefotografeerd.

Met de vrijwilligersgroep fotograferen we elk jaar onder andere alle objecten die te zien zijn in de textieltentoonstelling. Een goed moment om dat te doen is wanneer de textielcommissie bezig is met de voorbereiding van hun jaarlijkse tentoonstelling. In goede samenwerking met deze commissie, hebben we dit jaar de kapers (19de-eeuwse mutsen), de kasjmier sjaals en de collectie merklappen van Felica van Deth kunnen fotograferen. Het is telkens weer een creatieve uitdaging om met weinig middelen goede resultaten te behalen. De kasjmier sjaals zijn bijvoorbeeld enorm groot.

Arjan Verschoor, voormalig collectiefotograaf van het Groninger Museum, en Caroline Penris hebben in drie dagen tijd alle collectiestukken gefotografeerd die Verhildersum in bruikleen heeft van het Groninger Museum. Van serviesgoed tot tafels en schilderijen.

Er is veel werk te doen, want we hebben intussen alle 16000 museumstukken geregistreerd. Fotografie van alle objecten gaat nog een hele tijd duren.

Fotografie van objecten uit de textielcollectie vindt ieder jaar plaats

2.5.6 Bibliotheekboeken Verhildersum allemaal uitgezocht

In het Koetshuis hebben we een bibliotheek. Sinds de jaren 60 ontstaan door schenkingen. De collectie bevat boeken over de regio, landbouw, boerenfamilies, boerderijen, kastelen, tuinonderhoud en veehouderij en textiel.

In 2024 en 2025 is de hele collectie boeken beoordeeld en opgeschoond door een vrijwilliger. Alle voor Verhildersum relevante boeken hebben we behouden: over tuinen, boerderijen en boeren families, veehouderij, textielcollecties, landbouw en kastelen.

Wat we niet wilden houden is aangeboden aan alle relevante Historische kringen in de regio. Ook de Historische kring De Marne die bij ons inde boerderij is gevestigd heeft een deel overgenomen. Iedereen blij en onze veel te volle bibliotheek is opgeruimd.

Tot nu toe hebben we nog geen geschikte kast gevonden om boeken te kunnen plaatsen in het Museumcafé, zodat meer mensen ervan kunnen genieten. We zoeken een mooie antieke kast die de sfeer in het café meteen verhoogt.

3 De collecties laten zien en beleven

Goed doordacht en goed georganiseerd behoud en beheer van het landgoed, alle panden en de verschillende museale collecties is de stevige basis die nodig is om al dat moois te kunnen delen met het publiek. En liefst een zo groot mogelijk publiek. Niet alleen omdat dit onze missie is, een groot publiek is ook nodig vanwege onze belangrijkste eigen bron van inkomsten: de entreegelden. Met jaarlijks wisselende tentoonstellingen in onze expositieruimtes in het Koetshuis en in de nieuwe schuur van de boerderij interesseren we bezoekers - van 4 tot 100 jaar, van elk ontwikkelingsniveau uit binnen en buitenland - ook voor herhaald bezoek. We tonen telkens andere stukken uit de textiel- en landbouwcollectie en vertellen verhalen vanuit het perspectief van de vroegere bewoners van het landgoed. We organiseren ook ieder jaar een grote spraakmakende tentoonstelling in het Koetshuis.

Daarnaast versterken we de beleefbaarheid van onze verhalen met workshops en evenementen. We doen mee aan fiets- en wandelroutes en ontwikkelden die zelf samen met partners. Bovendien ontwikkelen we met andere regionale ondernemers arrangementen om bezoekers naar de Ommelanden te trekken en langer in ons gebied te boeien met prachtige verhalen van Groningen en hen de kans te bieden bijzondere ervaringen op te doen met dit zo authentieke deel van Nederland met zijn enorme rijkdom aan erfgoed, natuur, kunst en cultuur(historie).

We zijn ons er ook van bewust dat we als een van de grootste publiekstrekkers in de regio kunnen helpen om kleinere initiatieven tot bloei te laten komen door samen te werken. Daarmee stimuleren we de economie en vervullen we ook een maatschappelijke taak die we met plezier en vanuit onze overtuiging op ons nemen.

3.1 Exposities 2025

Verhildersum heeft 3 locaties voor exposities die te bezoeken zijn van april tot november:

- De borg: het verhaal van de adel
- De boerderij: het leven van de boeren, textielcollectie, landbouwwerktuigen
 - De grote expositiehal in de boerderij met het Ede Staal belevingscentrum, 3 kabinet-exposities, de jaarlijks wisselende textielexpositie, de 3 vakken voor oude ambachten die eens per 2 jaar wisselen en verhalen van de boeren in de 2 kabinetten.
 - De oude schuur waar de 19^e-eeuwse oogt getoond wordt.
- Het Arbeidershuisje waar het leven van de landarbeider centraal staat.
- Het Koetshuis met een jaarlijkse grote expositie.
- Het landgoed waar we op historische wijze landbouw plegen, waar parkrunderen lopen en Groninger paarden.

De historie van Groningen aan de Waddenkust

Natuurlijk zijn de borg en het landgoed op zichzelf al een publiekstrekker. Er zijn maar weinig borgen bewaard gebleven en al helemaal niet met de landerijen er nog bij. Een landgoed was vroeger zelfvoorzienend en met de aandacht voor natuurvriendelijke landbouw is dit eigenlijk een actueel onderwerp.

Onze basis is het verhaal van de borg, met de adel, de boer en de landarbeider die het landgoedsysteem in de 19^e eeuw draaiend hielden.

Onze exposities en andere activiteiten sluiten in principe aan bij dit verhaal: van vroeger en van nu. In de kunst, de cultuur, de Groninger taal, het ontstaan van de wierden en de beleving

van het landschap van nu. Mede door de grote digitale toegankelijkheid van onze verhalen via Verhildersum To Go!, de wandel- en fietsroutes reikt de manier van verhalen vertellen van Verhildersum veel verder dan de bezienswaardigheden op het landgoed zelf. Je kunt zeggen dat de borg de trekker is van het brede verhaal dat we vertellen over Groningen en de Groningers. Het DNA van Groningen komt bij Verhildersum in beeld. Wat vertelden onze exposities dit jaar?

3.1.1 Expositie over het leven van de adel in de borg

De borg toont het leven van de adel in de 19e eeuw. Eeuwenlang was de borg Verhildersum in bezit van de familie Tjarda van Starckenborgh. Juist in de 19e eeuw kwam daar een eind aan; in 1823 kocht notaris Van Bolhuis de Borg. De inrichting stamt deels uit die tijd en ook uit de tijd daarvoor. Zoals het ook tegenwoordig nog gaat, blijven meubels die er al waren en nog mooi zijn vaak staan. In het geval van Verhildersum is de grote kussenkast in de eetkamer afkomstig van de familie Van Starckenborgh, en ook het grootste familieportret van Nederland dat in de grote zaal hangt.

Het grootste familieportret van Nederland, fam. Van Starckenborgh 1672

Heel bijzonder is dat er zoveel portretten van de vroegere bewoners te zien zijn. Zowel van de familie Van Starckenborgh als van de familie Van Bolhuis. Verder is de borg ingericht alsof de bewoners eventjes weg zijn en zo terug komen.

We vestigen de aandacht op het net gerestaureerde behang in de eetkamer. Dat ziet er weer prachtig uit. En de ontdekking van de naam van de behanger – Melchior Dominicus van Glansbeek – en het jaartal 1848 zijn natuurlijk ook het vertellen waard.

In de app verhildersum To Go! vinden bezoekers extra verhalen:

- Jonkers en slavernij, over de connecties van de borgheer met de WIC.
- Het rampjaar 1672, over Groningens ontzet en het feit dat het familieportret in 1672 is geschilderd.

Extra beleving door achtergrondgeluid

In de keuken is nu achtergrondgeluid te horen, dat maakt alsof er in de keuken wordt gewerkt; je hoort de kok een uitje hakken en het geluid van knappend vuur in het fornuis. Het is zo levensecht dat mensen aan de kachel voelen of hij heet is. In het net gerestaureerde boudoir klinkt het inschenken van thee uit de grote samowar die er staat en je hoort de dames op de achtergrond giechelen. Het lijkt iets kleins, maar het belevingseffect is groot.

In het vernieuwde boudoir klinkt het geluid van theedrinkende dames

3.1.2 Kinderen in kostuums nagemaakt van het familieportret

Om voor kinderen de beleving van een bezoek aan de borg onvergetelijk te maken, konden zij zich al enkele jaren verkleden als ridder of jonkvrouw. De dames van het Kostuumatelier kwamen op het idee de kleding na te maken waarmee rond 1672 van de familie Van Starckenborgh geportretteerd is op het grote familieportret dat in de in zaal hangt. Intussen zijn de kinderklaren af. Zodra de andere kleding ook is nagemaakt kunnen hele families zich omkleden en op de foto gaan.

Kinderen poseren in kleding zoals op het familieportret

3.1.3 De boerderij: Ede Staal Belevingscentrum centraal in grote zaal

Sinds 2023 is dank zij subsidie van Gemeente, Provincie en het Scholtenfonds een permanente 'expositie' ingericht: Ede Staal: mijn Groningen – mien Grunnen.

We zijn gestart met 3 liedjes die centraal staan in de VR-bril, het taalspel en in de 360 graden vluchten, intussen zijn er 5 VR belevingen:

- 't Hogelaand
- Nijstoatenziel
- Mien toentje.
- Nog nooit zo west
- Het tweede perron.

Een VR-beleving van Groningen met Ede's muziek, landschap en taal.

Met de VR-bril op beleven bezoekers Groningen met de muziek van Ede Staal in hun oren, terwijl zij in het landschap zijn dat Ede bezingt. Dat is een bijzondere ervaring.

Zie de lucht boven 'Oethoezen'*, de weg naar 'Klooster' en het torentje van 'Spiek'.

Met deze beleving ervaren bezoekers de liederen van Ede Staal als nooit tevoren en voelen de impact van de schoonheid van het landschap. Men ervaart het gevoel dat spreekt uit zijn teksten: de kern van Groningen wordt aangeraakt. Het Groningen waar de Groningers trots op zijn, en te bescheiden om erover te 'snakken', dus op te scheppen.

De VR-beleving bestaat uit een spel, waarbij mensen de coupletten van het lied moeten verzamelen in de omgeving waarover het lied gaat, alvorens het hele lied klinkt.

360 graden vlucht boven Groningen

Omdat niet iedereen het VR spel wil spelen – sommige bezoekers willen direct de liedjes horen en het landschap zien – staan er ook 3 vliegtuigstoelen met daarin een kleine VR-bril en koptelefoon. Hierin spelen de liedjes continu en vliegen mensen intussen over Groningen: zoals Het Hogeland en Nieuwstatenzijl.

Ede's Taal

We besteden ook aandacht aan de Groninger taal met het spel 'Ede's Taal'. Mensen kunnen hiermee punten scoren, kijken hoe ze in de race zitten en worden er erg fanatiek van.

Er ontstaan ook regelmatig gesprekken tussen Groningers en bezoekers uit de rest van het land, waarbij de Groningers maar al te bereid blijken om wat uitleg te geven over de taal.

De piano van Ede Staal: kijken en luisteren

Ook een belangrijk plek is er voor de piano van Ede Staal. Die staat in het kabinet, dat gedraaid kan worden als we een 'huiskamerconcert' organiseren rondom de piano. En dat doen we regelmatig, met succes (zie activiteiten)

Het Ede Staal belevingscentrum in de boerderij

Wie was Ede Staal? Nieuw informatiepaneel

Voor wie wilde weten wie Ede Staal was, diende tot 2025 de interactieve fotowand met beelden uit zijn leven waaronder foto's en materialen uit het familiearchief die niet eerder zijn vertoond. Toch hoorden we reacties van bezoekers die graag meer zouden zien over het leven van Ede Staal. Het permanente belevingscentrum moet ieder jaar enigszins veranderen om herhaalbezoek te stimuleren. Dus maakte Jasper Staal, de jongste zoon van Ede, de levenslijn van zijn vader aan de hand van de vele huizen waar hij woonde. Dit is aangekleed met spullen uit zijn privébezit, zoals zijn paspoort, rijbewijs en de eerste singels met zijn liedjes.

Met dank aan het Museum aan de A hebben we prachtige panelen met kijkvensters erin en laden waarin je objecten veilig kunt tonen. De panelen komen van de expositie Vraauwlu.

2025: Jasper Staal maakte de levensloop van zijn vader op hergebruikte panelen van Vraauwlu

3.1.4 Catchy Cashmere

Ieder jaar tonen we een ander deel uit onze textielcollectie in de boerderij, bestaande uit dames en herenkleding, merklappen, huislinnen en accessoires. Van hoeden en sjaals tot en met oorijzers en sieraden. Ieder jaar aan de hand van een ander thema. In 2025 maakten de dames die de textielcollectie beheren een keuze uit de prachtige cashmere sjaals. Ook toonden ze kapers- bijzondere mutsen- en een deel van de collectie merklappen van Felicia van Deth die we als schenking ontvingen.

Altijd weer blijft het interessant te zien hoe de klederdracht in Groningen zich vormde naar de mode. De ontwikkelingen in de Parijse mode werd hier op de voet gevolgd. De rijke boeren en boerinnen waren dus zeer modebewust. Dit in tegenstelling tot klederdracht elders in het land die er eeuwenlang hetzelfde uitziet. Groningers waren meer vrijgevochten en hielden zich minder aan strakke regels. Dat zegt iets over de Groninger aard en cultuur.

Bij de expositie is weer een prachtige brochure gemaakt die dient als kijkbegeleiding en is bedoeld om te bewaren. We hebben inmiddels een aardige collectie verhalen over de exposities van de afgelopen jaren die samen een mooie weergave van de collectie tonen. We gaan ze nu gebundeld aanbieden aan museumgasten, als aandenken aan hun bezoek.

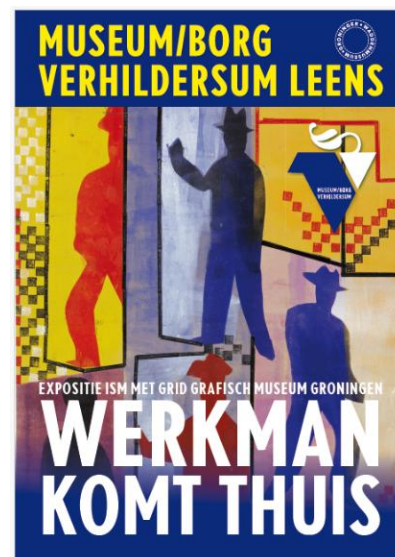
Online expositie nummer 5

Ook de textielexpositie van 2025 is straks online te zien, waarmee het de 5^e expositie is die online blijft bestaan nadat de objecten allang weer veilig in het depot zijn opgeborgen.

3.1.5 Expositie Werkman komt thuis samen met GRID

In 2019 heeft het GRID Grafisch Museum Groningen een groot deel van Werkmans inventaris aangekocht. Omdat het museum tijdelijk gesloten is, leende het GRID materialen uit aan Verhildersum. Daarmee 'komt Werkman weer thuis'; want de kunstenaar komt oorspronkelijk uit Leens. In de Boerderij was een afdeling ingericht met deze spullen, waaronder zijn bureau en materialen waarmee hij werkte. Ook toonden we een aantal van zijn druksels. Bijzonder populair waren de bij deze expositie behorende workshops die door vrijwilligers van het GRID verzorgd werden. Zie bij extra activiteiten.

3.1.6 Oude ambachten en landbouwwerktuigen

Ook tonen we in de boerderij ieder jaar verschillende ambachten. Normaal zijn daarvoor 3 ruimtes waar we werkplaatsen met gereedschappen laten zien, elke ruimte krijgt om het andere jaar een nieuwe inrichting. Het afgelopen jaar hebben we de grootste van de ruimten gebruikt voor de expositie Werkman komt thuis.

Daarnaast bleven de gereedschappen voor de vlasmakerij en vulden we het vak waar eerder de bakkerijspullen stonden met de ploegen, waaronder de destijds innovatieve Arendploeg. In de oude schuur staan de landbouwwerktuigen die werden gebruikt voor de oogst.

Achterwandfoto uit de expositie (Groninger Archieven)

Kabinet-exposities over de Hogelandster boeren

In de boerderij is de grote zaal nu zo ingericht dat 2 kabinetten beschikbaar zijn voor verhalen over belangrijke boeren families in de regio.

Het Borgman Kabinet is permanent, want Borgman is onlosmakelijk verbonden met de Arendploeg, een van onze centrale collectiestukken. Het verhaal van de komst van de Arendploeg en effect op hogere opbrengst van gewassen tegen lagere inspanningen heeft hiermee meer diepgang gekregen. De reis van Borgman is gereconstrueerd aan de hand van zijn reisverslag. In Verhildersum To Go! is dat helemaal te volgen en de tastbare herinneringen zijn te zien in het kabinet, samen met de portretten van familieleden die we als schenking ontvingen.

Het kabinet over de reis van Borgman in de grote schuur van de boerderij

Het tweede historische kabinet is gevuld met het verhaal over de familie Mansholt. We zouden de inrichting hiervan veranderen, maar gezien het vele werk dat de inrichting van de expositie over Werkman vergde hebben we dat niet gedaan. Bovendien past het verhaal uitstekend in de geheel. Wel is er een verhaal toegevoegd over de overstroming van de Westpolder, verteld aan de hand van belevenissen van de familie Mansholt, ook te volgen in Verhildersum To Go!

3.1.7 Expositie arbeidershuisje

Hier beleven bezoekers hoe het eraan toe ging in een landarbeidersgezin. Hun leven steekt schril af tegenover de rijkdom van de boeren – te zien aan hun prachtige kleding - en het rijke leven van de adel in de borg. Het arbeidershuisje heeft een tamelijk vaste inrichting met stukken uit de eigen collectie 19^e en 20ste -eeuwse gebruiksartikelen. Ieder jaar wordt het huisje helemaal schoongemaakt en opnieuw ingericht waarbij de details veranderen.

Vrijwilligers tonen het leven van de arbeider tijdens het Historisch festival

3.1.8 Expositie VRIJ?, Groninger Kunstkring De Ploeg

De expositie in het Koetshuis was dit jaar VRIJ?, samengesteld uit werken van de hedendaagse leden van Groninger kunstkring De Ploeg. Hiermee haakten we aan bij het thema 80 jaar Vrijheid. Tijdens de officiële opening citeerden de kunstenaars hun eigen gemaakte korte tekst over hun beleving van vrijheid. Bijzonder indrukwekkend, mensen werden er stil van. In de expositie is ook een deel ingericht met werken in de stijl van Werkman, zodat er een mooie verbinding ontstond met de expositie over Hendrik Nicolaas Werkman in de boerderij. Ook hing er prominent het werk ‘vallende man’ van Werkman, een bruikleen van dochter Fie Werkman. Een zeer indrukwekkend doek in formaat en inhoud, want het is gemaakt nadat Werkman meemaakte hoe iemand op de vlucht werd neergeschoten en viel.

Opening expositie VRIJ? met ruim 100 gasten

Het is essentieel dat we rondom een expositie activiteiten organiseren waaraan bezoekers plezier beleven en waarmee we regelmatig in de krant komen en op sociale media weer aandacht kunnen vestigen op wat er te doen is bij Verhildersum. Dat is dit jaar heel goed gelukt met het workshop aanbod dat de kunstenaars ontwikkelden voor het publiek.

3.2 Extra activiteiten

Verhildersum organiseerde in 2025 weer diverse activiteiten die de bezoekers een bijzondere beleving bieden.

Het seizoen begon echter met een tegenvaller, de deelnemers van de Streekmarkt besloten om in Zoutkamp voor zichzelf te beginnen en zegden hun deelname aan onze markt op, nadat alle voorbereidingen voor de eerste Streekmarkt van het seizoen al getroffen waren. Jammer van al het werk. We voelden ons erdoor overvallen.

De markt met streekproducten een zelf gemaakte artikelen paste goed bij de aandacht voor duurzaamheid en het belang van gebruik van regionale producten op ons landgoed.

Tegelijkertijd verlicht het stoppen van de maandelijkse markt de druk op ons kleine team en schept het ruimte om andere activiteiten te kunnen organiseren. En daarin zijn we dit jaar goed geslaagd.

3.2.1 Investeren in wandel- en fietsroutes

En verder zijn er natuurlijk de wandeltochten en fietsroutes die belangrijk zijn om mensen te stimuleren in de omgeving te blijven en daar nog meer te beleven:

- De beleeftoute over onze landgoed over het ontstaan van de wierden, de borgen, boerderijen en over onze collecties. De route nodigt mensen uit al onze locaties op landgoed te bezoeken. Bovendien is hiermee in de winter als we gesloten zijn voor wandelaars ook iets te leren en te beleven. Inclusief opdrachten voor kinderen. Gezinnen met kinderen beleven bovendien plezier in de speeltuin, natuurbeleeftuin en dierenweide.
- De wandeltocht tussen Waddenfun en Verhildersum: 'De schat van Van Starckenborgh', voor gezinnen met kinderen.
- De Wandeltocht 'In de voetsporen van Edzard', en in de voetsporen van Ede Staal.
- De nieuwe Ede Staal fietsroutes 'Op fietse met Ede', die zijn toegevoegd aan Verhildersum To Go!
- De 6 Fietsroutes: 'Schatkaart van het Waddenland' hebben we dit jaar omgezet naar het systeem van Verhildersum To Go!. Dit was noodzakelijk, omdat de kosten van plaatsing in de Google en Apple Play stores jaarlijkse updates van de app vergde waarmee enige duizenden euro's gemoeid zijn. De app is gemaakt met subsidie van het Waddenfonds, maar destijds is niet voorzien dat het onderhoud zo duur zou zijn. Het was ook best een dure onvoorziene uitgave om de zaak om te bouwen, maar nu zijn we onderhoudsvrij.

1 Vette klei maakt rijke boeren - vanuit Leens

2 Cultuur en natuur, hand in hand - vanuit Leens

3 Werken en bidden op de wierden - vanuit Leens

4 Middeleeuwen, mooie dorpen en mooiste dorp - vanuit Warffum

5 Zeehaven, werelderfgoed en archeologie - vanuit Warffum

6 Handel, scheepvaart en mystiek - vanuit Warffum

Verhildersum To Go! bevat nu ook de Schatkaart van het Waddenland fietsroutes

Zie ook Bijlage 0 met een toelichting op alle beleefelementen, onze wandel- en fietsroutes.

3.2.2 Winteractiviteit: Lezing Egge Knol Rijke borgen in de Marne

Op dinsdag 18 maart 2025 verzorgde Egge Knol een openbare lezing over de rijke borgen in de Marne. De lezing werd georganiseerd door de Vereniging Historische Kring De Marne, die gevestigd is in museumboerderij Welgelegen van het landgoed Verhildersum.

Er was zoveel interesse dat er geen plek meer vrij was in de zaal.

Aan bod kwam niet alleen de borg Verhildersum, maar ook de Asingaborg in Ulrum, de borg Starkenborg in Wehe en het Dijksterhuis in Pieterburen. De onderlinge familierelaties kregen aandacht, net als de invloed van borgbewoners op hun omgeving en in de kerk en het bezit van fraaie huizen in de Stad.

3.2.3 NL Doet

NL Doet organiseerden we dit jaar voor het eerst op vrijdag in plaats van zaterdag. Op 14 maart stond weer een hele groep mensen klaar om schoon te maken als voorbereiding op het seizoen. Het evenement bood trok ook nu weer enkele nieuwe vrijwilligers aan die inmiddels tot de vaste groep behoren. Als dank is er altijd een heerlijk lunch in de boerderij; hard werken doet goed eten.

NL Doet deelnemers poseren bij de boerderij

3.2.4 Paaseieren zoeken

Zoals ieder jaar is het seizoen geopend met het traditionele paaseieren zoeken. Dit terugkerende evenement werd ook dit jaar goed bezocht en trok veel gezinnen met kinderen; honderden mensen. De activiteit zorgde voor een vrolijke en laagdrempelige start van het seizoen en droeg bij aan de betrokkenheid van bezoekers bij de organisatie.

3.2.5 Wandeltocht Dorpsbelangen Leens

Dit jaar organiseerde Dorpsbelangen Leens weer een wandeltocht met als start- en eindpunt de museumboerderij van Verhildersum. Deelnemers konden zich hier aanmelden en na afloop napraten onder het genot van een kop koffie of thee. Daarnaast bestond de mogelijkheid om het museum te bezoeken. De wandeltocht trok enthousiaste deelnemers en droeg bij aan ontmoeting, beweging en verbinding binnen het dorp en de regio.

Poster wandeltocht Dorpsbelangen Leens

3.2.6 Snoeiworkshop hoogstam fruitbomen

Medio maart gaan de vrijwilligers van de boomgaard werkgroep aan de slag met de voorjaars-snoei, de basis voor een gezonde boom en een mooie oogst. Ieder jaar geeft pomoloog Harry van der Laan een snoeicursus waarvoor we regionaal deelnemers werven.

De cursus start met een theoretisch deel, waarna elke deelnemer zelf in de boomgaard aan de slag gaat. De cursus is tevens bedoeld om nieuwe vrijwilligers te interesseren voor het werk in onze boomgaard. Ook nu werd de cursus weer goed bezocht. Inmiddels is de werkgroep zo groot dat niet iedereen kan blijven meedoen na de cursus.

Cursus bomen snoeien in maart 2025

3.2.7 Vleermuisexcursie met unieke film

In april organiseerden we weer vleermuisexcursie samen met de Vleermuiswerkgroep Groningen. De excursie startte met een vertoning van de film over de vleermuizen bij Verhildersum. De film bevat unieke beelden van geboorte van vleermuizen onder de vloer van de borg, iets wat zelden gefilmd is. Bezoekers leerden over het nachtleven van de vleermuizen en konden ze met batdetectoren zelf observeren. De groep was met 20 personen volgeboekt. Er waren dit jaar echter opvallend weinig vleermuizen te zien. Daarom is de najaarexcursie niet ingepland. Het vleermuisbestand kan schommelen, dat is op zichzelf een natuurlijk gegeven en niet verontrustend. Afgelopen jaren waren er juist veel vleermuizen.

Vleermuizen observeren rondom de borg

3.2.8 Danslessen Grunneger daans: behoud van immaterieel erfgoed

In april startten in het Kulturhoes in Wehe den Hoorn de eerste lessen in de Groninger dans. Hoe kwamen we erbij om zoiets te doen? Enkele jaren geleden kregen we alle kleding en accessoires van De Grunneger Daansers, de dansgroep die ooit Op Roakeldais startte ingegeven door hun internationale optredens met de Groninger dans. Die spullen wilden we niet in een kast laten verdwijnen. Bovendien zou het jammer zijn als de Groninger dans als immaterieel Gronings erfgoed verloren zou gaan. Er zijn nu nog enkele mensen die de dans en de muziek ervan kennen. De tijd begon te dringen. Het vinden van accordeonisten en goede dansleraren was nogal een uitdaging, toch is het gelukt. Het vinden van deelnemers ging onverwacht voorspoedig na een oproep in de regionale media.

Documentaire en optredens in de regio

Er is sinds april wekelijks geoefend en in augustus, tijdens het oogstfestival, vond de première plaats. RTV Noord maakte een documentaire van de oprichting van de dansgroep, de repetities en het eerste optreden en zond die uit in meerdere afleveringen in het najaar van 2025.

[Nu is de documentaire in zijn geheel te bekijken op YouTube.](#)

Sindsdien kwamen de boekingen binnen, de inmiddels zogeheten Börgdaansers Verhildersum treden her in der in Groningen op. Niet alleen tijdens evenementen zoals de Leenster week en bij boerderij Hermans Dijkstra in Midwolda, ook bij verpleeg- en verzorgingshuizen blijkt hun optreden populair.

De Groninger dans blijft behouden: het eerste optreden van de Börgdaansers Verhildersum

3.2.9 Pinksteren - Dag van het kasteel

Tijdens de Tweede Pinksterdag werd de Dag van het Kasteel gevierd. Het landelijke thema van dit jaar was 'Naar buiten'. Als aansluiting hierop is voor kinderen een fotospeurtocht gemaakt, die zowel door de borg als over het landgoed liep.

Na het succesvol voltooien van alle opdrachten ontvingen de deelnemers een presentje in de vorm van een pompoenpitje. Dit pitje kon later worden gebruikt tijdens het evenement in de herfstvakantie, waarmee een verbinding werd gelegd tussen verschillende activiteiten in het seizoen. Daarnaast waren vrijwilligers aanwezig in 19e-eeuwse kostuums, gemaakt door ons eigen kostuumatelier, wat bijdroeg aan de historische beleving voor bezoekers.

Vrijwilligers figureerden in 19e-eeuwse kostuums tijdens de dag van het kasteel

3.2.10 Nieuw: de openluchtbioscoop

Een bijzonder hoogtepunt was de première van de allereerste Groninger openluchtcinema, die plaatsvond bij Verhildersum. Ongeveer 80 bezoekers genoten in de beeldentuin van de film *De Poolse Bruid* (1998). Bijna de volledige cast was hierbij aanwezig, waaronder de hoofdrolspelers en de regisseur. Voorafgaand aan de vertoning werden zij geïnterviewd door Jasper Staal. Gedurende het seizoen zijn er twee openluchtfilmvertoningen georganiseerd in de beeldentuin door 'Nomad Cinema'. Door technische problemen ging er eentje helaas niet door. De openluchtfilmvertoningen met de prachtig verlichte borg op de achtergrond werden positief ontvangen. Het is de bedoeling om deze activiteit in de toekomst vaker te organiseren.

De cast van *De Poolse bruid* poseert bij de trekker uit de film

3.2.11 Verhildersum decor voor klassieke auto's

Jaarlijks ontvangen wij één of meerdere organisaties die een rondrit met klassieke auto's organiseren en Verhildersum aandoen als sfeervol decor. De deelnemers maken hierbij gebruik van horecavoorzieningen in het Schathoes en/of brengen een bezoek aan het museum. Zowel deelnemers als reguliere bezoekers ervaren de aanwezigheid van de klassieke auto's op het terrein als een bijzondere en aantrekkelijke toevoeging.

Oldtimers bij Verhildersum

3.2.12 Workshops bij expositie VRIJ?!

In het kader van de expositie *VRIJ?!*, met werk van Kunstkring De Ploeg, zijn meerdere workshops georganiseerd door deelnemende kunstenaars:

- Botanisch tekenen, met Josefiën Alkema.
- Drukken in de sfeer van Werkman, door Mary Velthoen.

Alle workshops waren volledig uitverkocht en werden herhaald om de mensen op de wachtlijst niet teleur te stellen. Ze kunnen worden aangemerkt als zeer succesvol.

Workshop botanisch tekenen, door Josefiën Alkema (2x georganiseerd)

3.2.13 Workshops en lezing bij de Expositie Werkman komt thuis

Het GRID- Grafisch Museum Groningen verzorgde een lezing en tweemaal een workshop bij de tentoonstelling rond Hendrik Nicolaas Werkman. De grote belangstelling benadrukt de meerwaarde van het educatieve en verdiepende publieksprogramma bij de expositie.

Deelnemers in actie met de druktechnieken van H.N. Werkman door GRID (2x georganiseerd)

3.2.14 Historisch Oogstfestival

Het Historisch Oogstfestival op 9 en 10 augustus 2025 was echt een succes met in totaal 4100 bezoekers, 700 meer dan bij de vorige editie. De gunstige weersomstandigheden speelden ongetwijfeld mee. Gedurende het weekend zagen we een gevarieerd publiek, met opvallend veel gezinnen met kinderen. Daar droegen de vele kinderactiviteiten vast aan bij. Ook jongeren waren goed vertegenwoordigd. Een bijzonder hoogtepunt was het eerste optreden van de borgdancers, wat zorgde voor extra historische beleving. Daarnaast droegen de optredens van vooral Groningstalige zangers- met Erwin de Vries als hoogte punt- en de theateroptredens bij aan een warme en gezellige sfeer op het festivalterrein. Net als de markt en de demonstraties van ambachten. Door deze combinatie van activiteiten trekken we echt een breder publiek dan we normaal zien in het museum. Bovendien is het festival een moment waarbij bewoners uit de wijde omgeving elkaar ontmoeten.

De dorsmachine in actie

Een blik op het festivalterrein

3.2.15 Zaaien, oogsten, ploegen voor publiek

De historische landbouwdemonstraties blijven onverminderd populair. Dit jaar was de ploegdag op 11 oktober en werden er bijzondere demonstraties uitgevoerd met paarden en oude tractoren. Er waren met 7 aanwezige paarden, niet eerder zoveel paarden die meededen. Deze demonstraties herinneren ons aan hoe zwaar het werk op het land vroeger was. Er waren tientallen bezoekers en we hadden geluk met het mooie weer.

Tevens werden er deze dag geluidsopnames gemaakt voor de podcast over landbouw in de 19^e-eeuw.

Ploegen met paarden: elk jaar in oktober

3.2.16 Oktobermaand kindermaand en maand van de geschiedenis

In oktober organiseerden we diverse activiteiten voor zowel jong als oud in het kader van Oktober Kindermaand en de Maand van de Geschiedenis!

- **Pompoenworkshop:** Op donderdag 23 oktober tijdens de herfstvakantie hebben we een pompoen workshop georganiseerd voor tientallen kinderen.
- **Workshop botanisch tekenen:** Het thema van de Maand van de Geschiedenis was dit jaar 'Natuurlijk'. Hierop aansluitend gaf een lid van Kunstkring De Ploeg een workshop botanisch tekenen, waarbij bezoekers leerden planten en bloemen op artistieke wijze vast te leggen.
- **Rondleiding in de tuin:** Daarnaast werd een rondleiding in de tuin verzorgd, waarbij de geschiedenis van het landgoed en de relatie met de natuur centraal stond.

Daarnaast deden we mee aan de landelijke organisatie van Oktober Kindermaand. Kinderen konden gratis het museum bezoeken, stickers verzamelen in speciale boekjes die door de organisatie werden verstrekt en deelnemen aan leuke activiteiten. Tot slot prezen we ook de wandeltocht 'De schat van Van Starckenborgh' extra aan.

3.2.17 Kerstevenement: Borg in kerstsfeer

Dit jaar zijn de borg en het omliggende terrein feestelijk versierd ter gelegenheid van de kerstperiode. De kamers waren prachtig aangekleed in 19e-eeuwse stijl, geheel verzorgd door onze vrijwilligers. Dankzij hun inzet konden bezoekers een historische en sfeervolle ervaring beleven. Er werden voor de kinderen kerstverhalen voorgelezen en het orgel in de grote zaal werd bespeeld. De borg was geopend op zaterdag 13 en zondag 14 december van 16.00 tot 19.00 uur. Tijdens de openstellingen bezochten ruim 300 mensen het evenement. De voorbereidingen vergen onwijs veel werk, maar het plezier dat de bezoekers hieraan beleven maakt dat allemaal goed.

De Borg in Kerstsfeer trok ruim 300 bezoekers

4 Jongeren en cultuureducatie

Verhildersum biedt belevingen voor alle doelgroepen, jong en oud. Sinds de aanleg van de speeltuin met natuurbeleeftuin en dierenweide is het voor gezinnen aantrekkelijker om naar Verhildersum te gaan. Millennials met jonge kinderen genieten als de kinderen zich vermaken. Daarom zijn er ook leuke opdrachten voor kinderen opgenomen in de belevingsroute over het landgoed, ondersteund door Verhildersum To Go!. Bezoekers kunnen dit allemaal gebruiken zonder een entreekaartje te kopen, dus maken laagdrempelig kennis met de historie van het landgoed. De speeltuin met dierenweide is ook geliefd bij de dorpingen.

We hebben hiernaast een vast aanbod voor het basisonderwijs; voor alle groepen een passend programma. Dat vaste programma wordt telkens geactualiseerd naar de huidige inrichting van onze exposities. Daarnaast ontwikkelen we nieuw aanbod, zoals bij het Ede Staal belevingscentrum, waarmee we de identiteit van Groningen en de Groninger taal in het licht zetten.

We promoten ons aanbod voor cultuureducatie onder basisscholen, door samen te werken met organisaties zoals Erfgoedpartners en K&C en we zetten onze samenwerking met middelbaar en hoger onderwijs voort door stageplaatsen te bieden, maar ook door groepen leerlingen te ontvangen die klussen uitvoeren om een vak te leren. Bijvoorbeeld leerlingen van AOC Terra die komen snoeien.

4.1.1 Activiteiten Cultuureducatie

Voor cultuureducatie hebben we een uitgebreid aanbod van activiteiten, die ook in 2025 werden benut. Via onze website, Erfgoedpartners en K&C Drenthe promoten we ons aanbod en stimuleren we vooral basisscholen bij ons op bezoek te komen.

De platenkoffer van Ede – 3 scholen in maart.

Bijzonder was dat we in maart – terwijl we nog gesloten zijn – schoolklassen hebben ontvangen in de boerderij. Het blijkt dat scholen tijdens ‘maartstreektaal maand’ actief zijn met ons in 2024 ontwikkelde lespakket rond Ede Staal. Daarbij kan ook een bezoek aan het Ede Staal Belevingscentrum geboekt worden. Ook al is het dan koud, omdat er geen verwarming is in de museumzaal, ze komen toch. De bijbehorende workshop kan plaatsvinden in het café waar het wel warm is en levert veel plezier op. Vooral het memoryspel met vertalingen van Groningse woorden bevat uitstekend.

Rondleidingen door Marie en speurtochten, workshops

De rondleiding door ‘onze keukenmeid Marie’ (groep 4 en 5) is dit jaar ook een aantal keren uitgevoerd, evenals de speurtocht (groepen 6-8) die langs de borg, het arbeidershuisje en de boerderij gaat. De kinderen zoeken dan voorwerpen of plaatsen, waarbij een verhaal hoort.

Tijdens oktober kindermaand hadden we een druk bezochte workshop pompoen snijden en tijdens de kerstmanifestatie in de borg luisteren tientallen kinderen naar kerstverhalen, voorgelezen door een 19e-eeuwse borgvrouwe.

Kerst 2025: de borgvrouwe leest kerstverhalen voor

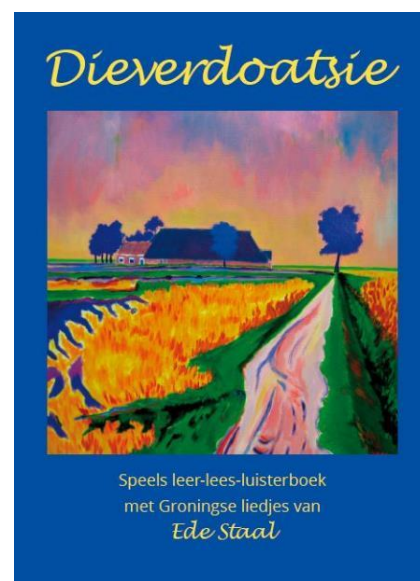
Verwarming in de panden zal meer scholen trekken

Omdat we wegens gebrek aan verwarming in de borg en de boerderij in de winter gesloten zijn, kunnen we niet meedoen aan Culturele Mobiliteit. Daarmee hebben andere musea zoals het Openluchtmuseum in Warffum nu juist succes. Scholen die naar Verhildersum komen dienen altijd ouders te vinden die groepen kinderen naar Verhildersum willen rijden. Gelukkig gebeurt dat regelmatig, maar het zou erg leuk zijn als wij ook de bussen van de Culturele Mobiliteit konden ontvangen.

Onze overige activiteiten voor gezinnen

Op het landgoed is op verschillende andere manieren aandacht voor gezinnen en kinderen:

- De dierenweide met de natuurbeleeftuin en speeltuin voor kinderen werd goed bezocht.
- De belevingsroute over het hele landgoed, voorzien van de web-app Verhildersum To Go! is ook voor kinderen en jongeren interessant. Ieder onderwerp bevat een opdracht voor kinderen uit het basisonderwijs.
- De ontdekkingsroute 'De schat van Van Starckenborgh' is ook nu weer extra onder de aandacht gebracht tijdens Oktobermaand Kindermaand. Door het jaar heen maakten diverse gezinnen hiervan gebruik.
- Het boekje *Dieverdoatsie*, door Fré Schreiber, over Groninger taal behorend bij het Ede Staal Belevingscentrum wordt doorlopend verkocht, in de winkel en online in de webshop. We stimuleren hiermee dat de Groninger taal wordt gebruikt.

Dieverdoatsie, uitgave Verhildersum 2023

- Op de foto met Edzard. Nieuw in 2025 is dat kinderen nu op de foto gaan in replica's van de kleding die de kinderen op het familieportret dragen. De nieuwe kostuums zijn gemaakt door de dames van het kostuumatelier.

Kinderen in kleding gemaakt naar het familieportret

4.1.2 Restaureren kun je leren – Erfgoed als beroepsperspectief voor jongeren met interesse in de bouw

Op 4 december brachten 50 jongeren van vier verschillende scholen voor voortgezet onderwijs uit de gemeente Het Hogeland een bezoek aan Borg Verhildersum in Leens en molen De Lelie in Eenrum. In het kader van een zogenaamde Sector Roadshow Boven en Wonen, ontmoetten de leerlingen vakspecialisten die hen lieten zien dat het onderhouden en restaureren van erfgoed een interessante specialisatie kan zijn voor wie overweegt om aan de slag te gaan in de bouw.

Het bezoek was een samenwerking tussen Erfgoed in Groningen, het Coördinatiepunt Onderwijs en Regio en Wieringa Bouwadvies. Het is de bedoeling dat deze roadshow met een focus op erfgoed in 2026 herhaald wordt voor scholen in de gemeente Eemsdelta.

4.1.3 Bingo speurtocht voor 12-18 jarigen: opdracht Hanzehogeschool Multimedia

In 2023 heeft een student van de Hanzehogeschool opleiding Multi Media een concept gemaakt voor een op Bingo gebaseerd digitaal spel voor de Waddemusea.

Doel is dat kinderen van 12-15 jaar worden gestimuleerd de Waddemusea te bezoeken en de verhalen daar te ontdekken. Het spel is zo mooi dat we samen hebben gekeken wat ervoor nodig is aan kennis en geld om het daadwerkelijk te realiseren. Het blijkt bij een professioneel bedrijf wel €35.000,- te kosten. Daarom legden we opnieuw een opdracht neer bij de Hanzehogeschool. Studenten kunnen in januari 2026 inschrijven en in februari van start gaan met de opdracht. We hopen dat er inderdaad belangstelling is om van het concept een werkelijk functionerende app te maken die werkt op de mobiele telefoon.

Voorbeeld van het concept Bingo spel voor 12 -15 jarigen voor bezoek aan de Waddenmusea

5 Digitalisering doorzetten

Digitalisering van de collecties heeft onze voortdurende aandacht, zie paragraaf 2.5. Onze visie is dat we zoveel mogelijk informatie over onze collecties moeten verspreiden via websites en sociale media, om interesse te wekken, kennis te verspreiden, het verhaal van Groningen te vertellen.

Daarmee werven we ook bezoekers die ons landgoed en het specifieke verhaal van Groningen willen zien en beleven. Digitalisering en online promotie is daartoe noodzakelijk.

Inmiddels hebben we een groot arsenaal van digitale middelen ontwikkeld die tot onze basis behoren en die we blijven promoten. Zie het overzicht in het Meerjaren activiteitenplan 2025-2028.

Onze eigen website vullen we voortdurend met filmpjes en foto's over belangrijke museumstukken en de geschiedenis van het landgoed. De website is in Nederlands, Duits en Engels om internationale bezoekers te trekken. We hebben zelfs enkele Chinese website pagina's.

5.1 Digitaal toegankelijke exposities, verhalen en routes

Wat biedt Verhildersum inmiddels digitaal aan?

- Sinds 2022 zetten we dank zij een donatie de jaarlijks wisselende exposities van onze textielcollectie online voort. Zo kunnen mensen de collectiestukken nog beter bekijken dan in het echt en ze blijven te zien, terwijl ze alweer veilig zijn opgeborgen in het depot. Inmiddels hebben we op deze manier de volgende exposities beschikbaar:
 - de expositie [Voortborduren, van Merklap tot Canapé](#). Deze toont onze bijzondere collectie van 75 merklappen waarbij we door genealogisch onderzoek de maaksters hebben gevonden. Hiervan is ook een boek beschikbaar.
 - De expositie [Kleren, kleertjes en poppengoed](#). Hier zijn onze poppen en poppenkleren te zien. Samen met dameskleding.
 - De expositie [Gedragen in lagen](#), over het prachtige ondergoed dat hoort bij de Groninger mode en dracht in de 19^e eeuw.
 - De expositie [Sprankelend zwart](#) uit 2024 is in 2025 toegevoegd
 - De expositie Cathy Cashmere van dit jaar komt ook weer online beschikbaar.
 - Vervolgens wordt de textielexpositie van 2025 toegevoegd.
- We vulden onze pagina [Museum Online](#) weer aan met nieuwe filmpjes:
 - Een filmpje over het behangen van het boudoir met uitleg over het behangproces inclusief het aanbrengen van een papieren onderlaag op de betengeling die als basis dient in plaats van een muur zoals de meeste mensen thuis hebben.
 - Het eerste optreden van de Börgdaansers Verhildersum.
- Er staan al 250 museumstukken van Verhildersum op [Collectiegroningen.nl](#) en we werken stug door. De fotografen uit onze werkgroep maken en bewerken de foto's. Bovendien hebben we per 2026 een stagiair die de teksten gebruiksvriendelijk maakt en vervolgens nieuwe museumstukken online zet.
- Onze web-app **Verhildersum To Go!** waarin de belevingsroute over het landgoed is opgenomen (in 3 talen) evenals de rondleiding door de borg (4 talen, inclusief Frans) doet het goed. Sinds de lancering in de loop van 2022 hebben 22.000 mensen de belevingsroute gebruikt en 18.600 mensen de rondleiding in de borg. Het mooie van de app is dat mensen ook rustig thuis de verhalen kunnen lezen en de filmpjes kunnen bekijken.

22.200 mensen gebruikten de app Verhildersum To Go! voor de belevingsroute over het landgoed en 18.600 de rondleiding in de borg

5.1.1 Schatkaart van het Waddenland opgenomen in Verhildersum To Go!

In onze app [Verhildersum To Go!](#) zijn dit jaar de 6 fietsroutes van de [Schatkaart van het Waddenland](#) toegevoegd. Daarmee gaat de app uit de Apple en Google store, want die vergden namelijk te hoge onderhoudskosten. Na iedere telefoonupdate moest de app voor enige duizenden euro's worden bijgewerkt. Die kosten waren niet begroot en niet gedekt door de subsidie waarmee de app gemaakt is destijds. Naast bezuinigen op de vaste lasten, na dit jaar toch wel een flinke investering te hebben moeten doen, kunnen we de promotie nu geheel richten op onze eigen web-app.

1 Vette klei maakt rijke boeren - vanuit Leens

2 Cultuur en natuur, hand in hand - vanuit Leens

3 Werken en bidden op de wierden - vanuit Leens

4 Middeleeuwen, mooie dorpen en mooiste dorp - vanuit Warffum

5 Zeehaven, werelderfgoed en archeologie - vanuit Warffum

6 Handel, scheepvaart en mystiek - vanuit Warffum

6 fietsroutes Schatkaart van het Waddenland nu opgenomen in de app Verhildersum To Go!

5.1.2 Nieuwe doelgroepen bereiken met Podcast over landbouw- en textielcollectie

Dankzij subsidie van de Stichting Instandhouding Cultureel Erfgoed in Noordwest Groningen kunnen we 2 podcast verhalen laten maken. Ons doel is daarmee nieuwe doelgroepen te bereiken. De ene podcast sluit aan bij onze collectie landbouwwerktuigen en de andere moet de kennis vastleggen die er nog is over het ontstaan van de textielcollectie.

Er zijn nog enkele vrijwilligers die alle kennis van vroeger bezitten en die kennis willen we bewaren en tegelijk beleefbaar maken. Er zijn werkelijk prachtige verhalen over te vertellen.

Man en paard

In 2025 zijn al vele opnames gemaakt voor de podcast over de landbouw. Enkele vrijwilligers van Verhildersum kunnen nog uit eigen ervaring vertellen over de tijd voor de landbouwmechanisatie. Hoe ging dat eraan toe? Van ploegen en zaaien tot oogsten.

Er is ook gezocht naar geluiden uit die tijd, die zijn er nauwelijks. Daarom werd tijdens onze ploegdag met paarden het geluid opgenomen. Deze eerste podcast gaat in 2026 online.

Paarden in actie terwijl er geluidsopnames worden gemaakt voor onze podcast.

6 Samenwerken en krachten bundelen

We verwachten via de bekendheid van Nationaal Park Lauwersmeer en Unesco Wereld Erfgoed Waddenzee extra – ook internationale – bezoekers te trekken. In dat kader is ook de samenwerking met andere cultuur- en toeristische ondernemers belangrijk: we bieden met elkaar bijzondere dagjes uit waarin natuur, cultuur en kunst met elkaar verbonden worden.

In het voorjaar van 2025 ging het Wereld Erfgoedcentrum Waddenzee voor het eerst open. Daar verwachten we een extra impuls van en we houden de mogelijkheden om samen te werken nauwlettend in het oog.

Steeds meer worden ook toeristische ondernemers in de regio stakeholders, omdat wij een van de grootste publiekstrekkers zijn en we met onze marketingkracht (Google Grants) via onze website bezoekers kunnen verwijzen naar ondernemers in de buurt en arrangementen kunnen promoten waarmee meer mensen vanuit de stad naar het Ommeland op ontdekkingsreis kunnen gaan. Samenwerking met Visit Wadden, Stichting Waddenpromotie, Marketing Groningen is ook essentieel hierin.

Een ding is zeker, Verhildersum is een museum met een uitgebreid netwerk dat zich altijd inzet voor het gezamenlijke belang: Groningen sterk profileren als een gebied dusdanig rijk aan natuur, cultuur, zichtbare en beleefbare historie, dat het een bezoek meer dan waard maakt.

6.1 Arrangementen

We hebben arrangementen ontwikkeld die ook in 2025 bezoekers trokken:

- De samenwerking met de Waddenmusea: 3000 jaar leven en werken aan de Waddenkust: 'Bezoek ons allemaal en ontdek het hele verhaal'.
- De sloep van het Visserijmuseum werd ingezet tijdens het Historisch oogstfestival. De boot was voortdurend volgeboekt. De vrijwilligers van het Visserijmuseum Zoutkamp hadden amper een moment rust.

Vaartocht met de sloep uit Zoutkamp

- De ontdekkingstocht voor kinderen en families, die naar keuze start bij Waddenfun of Verhildersum: De schat van Van Starckenborgh (zie de bijlage).
- Ons aanbod aan Duitse en Belgische Touroperators trok enkele bussen met toeristen.
- We verwijzen bezoekers door naar het nieuwe Kunstencentrum in Wehe den Hoorn (geopend in 2025), omgekeerd is dat ook het geval. We versterken elkaar, want als mensen eenmaal naar het Hogeland zijn gegaan is het leuk ons allebei te bezoeken.

- Onze website bevat een speciale pagina met fiets- en wandeltochten en een pagina met overnachtingsmogelijkheden met als doel bezoekers aan de regio een prachtige en leerzame belevenis te bieden en hen te bewegen langere tijd in het Hogeland te verblijven.
- Ons Buren arrangement met DoeZoo. Daarmee stimuleren we onze bezoekers ook bij de burens op bezoek te gaan. Hiertoe is een speciale flyer gemaakt met een kortingsactie.

Burenvoordealkaart Verhildersum en DoeZoo

6.1.1 Nieuw: de Waddenmusea Bustour

Ons samenwerkingsverband met de Waddenmusea is en goed voorbeeld van krachten bundeling, waaruit ook weer nieuwe arrangementen ontstaan. Eind september ging de Waddenmusea Bustour van start. Tijdens deze bustour konden bezoekers per dag 3 van de 6 Waddenmusea bezoeken met onderweg verhalen over de ontstaansgeschiedenis van het oudste cultuurlandschap van Europa. Verhildersum zat in de route met het Visserijmuseum in Zoutkamp en het Klooster in Aduard.

De bustour trok een gevarieerd publiek en bood een laagdrempelige manier om kennis te maken met de verschillende musea. Het initiatief draagt bij aan de bekendheid van de regio, de Waddenmusea en versterkt de trots op Groningen. We trokken zelfs enkele bezoekers uit het land die er weekendjes weg van maakten met een route per weekend. Dit initiatief lijkt voor herhaling vatbaar, ook al is het een uitdaging de tocht kostendekkend te maken..

Banner Waddenmusea Bustour, ontworpen voor online reclame

Samenwerkingen op verschillende niveaus

Verhildersum werkt op allerlei terreinen samen met stakeholders:

- We volgen de ontwikkeling van het Werelderfgoedcentrum Waddenzee in Lauwersoog (WEC). Tot nu toe merken we niet veel van de aanwezigheid van het WEC. In de aanloop naar de bouw vonden diverse overleggen plaats over wat we voor elkaar konden betekenen maar dit heeft nog tot weinig concrete acties geleid.
- We dragen bij aan beleidsontwikkeling voor het stimuleren van de Vrijtijdseconomie van de provincie Groningen.
- De directeur heeft intensief gewerkt aan behoud van het Gronings erfgoed op de lang termijn door invloed uit te oefenen op de totstandkoming van de economische agenda van Nij Begun.
- We werken samen met Historische vereniging De Marne. Die organiseerde een drukbezochte lezing in de Museumboerderij.
- We werken samen met de Samenwerkende Verenigingen in Leens en met de Ondernemersvereniging Hogeland West. Zo zijn we al enige jaren begin november aanwezig tijdens de Promotiedagen voor het bedrijfsleven in Martini Plaza op het Hogeland plein.
- We doen mee met de coöperatie Sterke Musea.
- We wisselen kennis uit via het programma Innovatie Musea van de Provincie.
- De samenwerking met scholen: Verhildersum heeft accreditatie als leerbedrijf voor diverse MBO opleidingen waaronder Facilitair management, Secretariaat en receptie bij het Alfa College. Diverse studenten hebben hun stage succesvol afgerond. Ook in 2025 hadden we een heel jaar een student in huis vanuit het Alfa college, deze stage loopt in het voorjaar van 2026 af.
- Bij de Hanzehogeschool zijn twee opdrachten voor studenten van verschillende opleidingen uitgezet: Multimedia en Werktuigbouwkunde. De inschrijving start in januari 2026 en de opdrachten gaan in uitvoering van februari tot juni 2026.
- Een van onze bestuursleden is afgevaardigd in het bestuur van de Stichting Dorsgarnituur Marne-Halfambt die de stoom- dorsmachine beheert die ooit onderdeel was van het landbouwmuseum (voorganger van Museum Verhildersum)
- Voor de realisatie van het Historisch oogstfestival werken we samen met tientallen regionale ondernemers met streekproducten en zelfgemaakte ambachtelijke artikelen voor de markt, verenigingen en stichtingen die oude ambachten demonstreren, clubs met oude tractoren, paardenclubs die demonstraties met paarden uitvoeren, theatergezelschappen en musici, dansgezelschappen.

7 Verhildersum als cultureel erfgoed verankeren in de samenleving

We verankeren Verhildersum als cultureel erfgoed sterk in de samenleving en dragen bij aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken, zoals participatie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en statushouders afkomstig uit andere landen door samenwerking met Werkplein Ability en Werk op Maat. We bieden inmiddels ruim 200 vrijwilligers de kans om van betekenis te zijn, bieden daarnaast werkervaringsplaatsen en stageplaatsen en hebben mentoren opgeleid om deze mensen te begeleiden.

Verhildersum wil een laagdrempelige ontmoetingsplek zijn voor mensen uit de omgeving. Daarom hebben we een betaalbaar aanbod in Restaurant Ons Schathoes. In het Museumcafé van de Boerderij hanteren we een eenvoudig aanbod met nog lagere prijzen. We bieden ook bewust een plek aan Historische kring De Marne, met de bedoeling dat mensen uit de regio die historisch onderzoek doen gezellig aan de stamtafel in het café kunnen zitten.

7.1 Promotiedagen Noord Nederland

We deden in november weer mee aan de Promotiedagen Noord Nederland in Martiniplaza, op het Hogeland Plein. Samen met de ondernemersvereniging Hogeland West. We werven hier vrijwilligers en maken promotie voor Verhildersum en de Waddenmusea. Als belangrijke trekpleister in de regio horen we hier ook te zijn om de gemeente in al haar facetten te promoten.

7.2 Werk op Maat een vaste waarde bij Verhildersum

Participatie bevorderen van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en statushouders afkomstig uit andere landen door een steunpunt te zijn in samenwerking met Werkplein Ability en Werk op Maat staat hoog in ons vaandel.

De activiteiten van Werk op Maat – onderhoud van de singels en het uitvoeren van hand- en spandiensten - vinden nog iedere woensdag plaats. Het aantal deelnemers staat echter al lange tijd onder druk. Dit zorgt ervoor dat niet alle geplande werkzaamheden uitgevoerd konden worden, al helpen ook vrijwilligers van Verhildersum soms mee. Wel is vrijwilligersploeg uitgebreid met enkele voormalige deelmeesters van werk op Maat. Daarin toont zich dan toch weer de synergie.

7.2.1 Pilot dorpswerkplaats Verhildersum

Eind 2024 hebben van de Gemeente Het Hogeland budget ontvangen om een pilot uit te voeren met ons al zo lang gewenste project Dorpswerkplaats. Er is geïnvesteerd in veilige machines en er is in 2025 een projectleider aangetrokken door Werk op Maat, we hebben gesproken met verenigingen van Dorpsbelangen om langs die weg dorpingen te betrekken bij het project. Ook werden op deze manier vrijwilligers geworven die diensten willen verlenen. Die diensten betreffen onder meer het doen van klussen voor zelfstandig wonende ouderen die hulp in en om huis nodig hebben. Zo dragen we ook weer bij aan de leefbaarheid in de regio. Enige tegenslag ondervonden we wel, want de projectleider bleef maar kort. Begin 2026 is er een nieuwe projectleider gevonden die in februari 2026 start. Daarna zetten we in op een snelle doorstart van het pilotproject.

7.2.2 Schathoes, ontmoetingsplek voor de omgeving

Het Schathoes is echt een plek waar mensen uit de omgeving elkaar treffen en waar zij feesten en partijen organiseren.

Gezellig terras van Ons Schathoes bij mooi weer

7.2.3 Sense of Place: bouw van een amfitheater bij Verhildersum in 2026

In 2025 hebben we met de organisatie van Sense of Place en omwonende diverse gesprekken gevoerd om te onderzoeken of het mogelijk is dat op het landgoed van Verhildersum een van de 9 kunstwerken uit het project Soundings wordt geplaatst voor - in principe - de duur van 5 jaar. Het resultaat is positief en daar zijn we heel blij mee.

Het kunstwerk Vuur, een amfitheater is gepland in het weiland naast de oprijlaan.

Wat houdt het kunstproject Soundings in?

Soundings is een langdurig en grootschalig kunstproject bestaande uit negen semi-permanente kunstinstallaties in het Noord-Groningse landschap. Meer dan duizend jaar geleden werden de eerste dijken aan de Waddenzee gebouwd en werd het land drooggelegd. Vandaag de dag, heeft bijna elke meter van dit door mensen gemaakte landschap een invulling gekregen. Midden in deze bedrijvigheid, opent Soundings negen ruimtes die uitnodigen tot luisteren, in de ruimste zin van het woord. De installaties—elk met een eigen tijdlijn en vorm—reageren op specifieke kenmerken van het gebied:

1—9 Water & Vuur - De karakteristieke kerken en rode bakstenen

2—8 Aarde & Lucht - De donkere nachten en de vele wind

4—6 Mens & Natuur - De industrie en de compensatienatuur

3—7 Vlakke & Diepte - De vlakke akkervelden en de verborgen geschiedenis

5—5 Ruimte - De aardappelteelt en de weg naar binnen/buiten

De negen werken zijn afzonderlijk te bezoeken, staan in relatie tot elkaar en vormen één geheel. Iedere locatie heeft een markeringspunt met een kaart waarop de volgende/vorige ruimtes te vinden zijn, verbonden via een fietsroute van ongeveer 75km.

De negen ruimtes zijn:

een huis – een tunnel – een tuin – een kamer – een labyrint – een pad – een wierde – een schuilplaats – een amfitheater.

De laatste, het amfitheatert met de naam Vuur, komt bij Verhildersum. Vlak bij de borg, links naast de oprijlaan. De bouw start in het voorjaar van 2026.

8 PR en marketing

In 2025 zetten we net als altijd ons hele arsenaal aan communicatiemiddelen in, zoals genoemd in het Meerjaren activiteitenplan.

Museum Borg Verhildersum heeft ook in 2025 de bekendheid van Verhildersum en de exposities extra kracht bijgezet met alle middelen die ter beschikking staan.

De doelgroepen waarop we ons richten zijn:

- Basisscholen, lager en middelbaar beroepsonderwijs (cultuureducatie, leerervaring);
- Gezinnen met kinderen;
- Volwassenen in heel Nederland en in het bijzonder in de regio;
- Toeristen die Engels of Duits spreken en lezen (online werving);
- Toeristen uit China (Chinese webpagina's).

En natuurlijk onze stakeholders zoals:

- Vrienden van Verhildersum (bijna 900 donateurs);
- Onze vrijwilligers (200);
- Abonnees van onze Nieuwsbrief (1750).

8.1 Landelijke en regionale PR-campagnes

Verhildersum heeft net als in voorgaande jaren sterk ingezet op het werven van bezoekers via een landelijke en regionale campagne, gericht op de zomervakantie.

- Voor de expositie 'Ede Staal- Mijn Groningen- Mien Grunnen ' zetten we landelijke en regionale radioreclame in.
- De expositie VRIJ? straatreclame via borden om de lantaarnpalen in onze gemeente en in de stad.
- Voor het Historisch Oogstfestival maakten we zelf grote borden lang de N33 en organiseerden we straatreclame via lantaarnpalen.
- Dit jaar hadden we voor het eerst ook reclame voor het Oogstfestival op Radio Noord

Posters voor straatreclame gebruikt in 2025

8.2 Advertenties

Adverteren in uitgaven zoals de Museumgids, de recreatiewijzer Groningen en Drenthe en het Magazine BLAD doen we vooral samen met de Waddenmusea en onder die noemer. We hebben in de museumgidsen en in het magazine Waddenland daarnaast wel een zelfstandige vermelding van Museum Borg Verhildersum.

Extra: Campagne Waddenmusea + Bustour

Daarnaast maakten we reclame voor de Groninger Waddenmusea met een regionale radiospot. In het najaar veranderde de spot naar promotie van de Waddenmusea Bustour.

Groninger Waddenmusea

Ontdek de Groninger waddenmusea. Met verhalen over 3000 jaar leven aan de Groninger Waddenkust. Over dorpen en dijken, visserij, klei, wierden en boeren, monniken en borgen.

- MUSEUM WIERDENLAND EZINGE**
Archeologie van het oudste cultuurlandschap
- KLOOSTERMUSEUM ST. BERNARDUSHOF ADUARD**
Monniken en baksteen, landbouw en handel, waterstaat, onderwijs
- VISSERIJMUSEUM ZOUTKAMP**
Het leven van de vissers en de ontwikkeling van de Zoutkamper visserij
- MUSEUM MENKEMABORG UITHUIZEN**
Het leven van de adel in de 18e eeuw
- MUSEUM / BORG VERHILDERSUM LEENS**
Het leven van de adel, de boer en de landarbeider in de 19e eeuw
- OPENLUCHTMUSEUM HET HOOGELAND WARFFUM**
Leven in een dorp in de 19e eeuw

www.waddenmusea.nl

G
GRONINGER WADDENGAAT NIET BOVEN

Adverteren doen we uitsluitend met de Waddenmusea

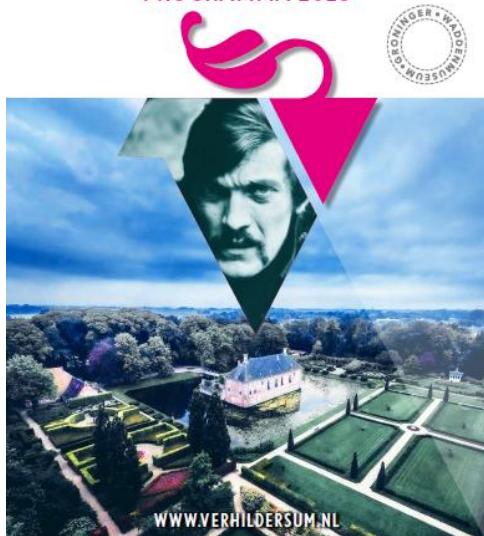
8.3 Drukwerk

Online-communicatie vormt de pijler waarop we drijven: onze website en sociale media. Drukwerk ondersteunt dit.

Brochure met Jaarkalender

Het drukwerk dat we uitgeven beperkt zich tot het hoogst noodzakelijke. Daarom drukken we een jaarprogramma in een oplage van 25000 exemplaren. Deze brochure vervangt alle losse flyers en wordt bij de start van het seizoen verspreid naar alle mogelijk toeristische informatiepunten in heel Groningen en in Noord Friesland, uitgevoerd door een externe partner. Zo besparen we op de kosten voor regelmatige verspreiding van losse flyers, terwijl ons bereik juist groter is.

MUSEUM / BORG VERHILDERSUM PROGRAMMA 2025

Brochure met de agenda voor het hele jaar verspreid in Groningen en Noord Friesland

Brochures bij Exposities

Sinds 2023 maken we bij de exposities en het Koetshuis -onze publiekstrekkingen – en bij de textielexpositie in de boerderij een brochure die dient als kijkbegeleiding. Nu we diverse uitgaven hebben gespaard, gaan we ze vanaf 2026 bundelen als verzamelobject. Het informatieve brochures die ieder een verhaal vertellen over onze collecties en exposities.

Plattegrond Landgoed gewijzigde herdruk in 2025

Bezoekers ontvangen bij hun entreekaartje een plattegrond van het landgoed waarop de belevingsroute is afgebeeld. De belevingsroute stimuleert mensen ook naar de boerderij en het arbeidshuisje te gaan. Onderweg zijn er interessante punten waarover de app Verhildersum To Go! informatie verschaft. Met de eerste versie van de plattegrond hebben we 5 jaar gedaan, deze was nog ontwikkeld met subsidie van het Waddenfonds. Nu was de voorraad op en heeft de folder een uitgebreide update gekregen. Voor de belevingsroute zie Bijlage 0.

8.4 Website

Onze website trok dit jaar 74.550 Bezoekers. Dat is iets minder dan vorig jaar; blijft eigenlijk stabiel. Door de invoering van AI komen zoekresultaten anders tot stand en hebben onze Google advertenties minder effect dan voorheen. Voor de uitgebreide analyse van de websitebezoeken zie Bijlage 0.

8.4.1 Google Grants: adverteren krijgt concurrentie van AI

Net als voorgaande jaren hebben we in 2025 bij Google subsidie aangevraagd en gekregen om intensief te kunnen adverteren. Sinds juni 2019 besteden we op die manier 10.000 dollar per maand aan gratis budget. De advertenties worden gemaakt en beheerd door een professioneel bureau. Dat kost ons wel €3000,- per jaar, maar betaalt zich terug in sterkere PR voor onszelf en andere initiatieven die op onze website aandacht krijgen; zoals fietsroutes in de omgeving,

verblijfsaccommodaties in de regio en ons samenwerkingsverband met de Groninger Waddemusea. Verhildersum maakt zo met concrete acties duidelijk dat het belangrijk is om in samenwerking met andere musea en verblijfsaccommodaties de gasten langer te vermaken in deze regio. Via de advertenties hebben we dit jaar echter veel minder bezoekers gescoord dan we gewend waren: van 14.000 naar 5000 sessies. De oorzaak is de invloed van AI op zoekresultaten: AI resultaat staat standaard bovenaan de zoekresultaten. We gaan volgend jaar nog door en bekijken dan of gratis adverteren op Google een zinvolle actie blijft.

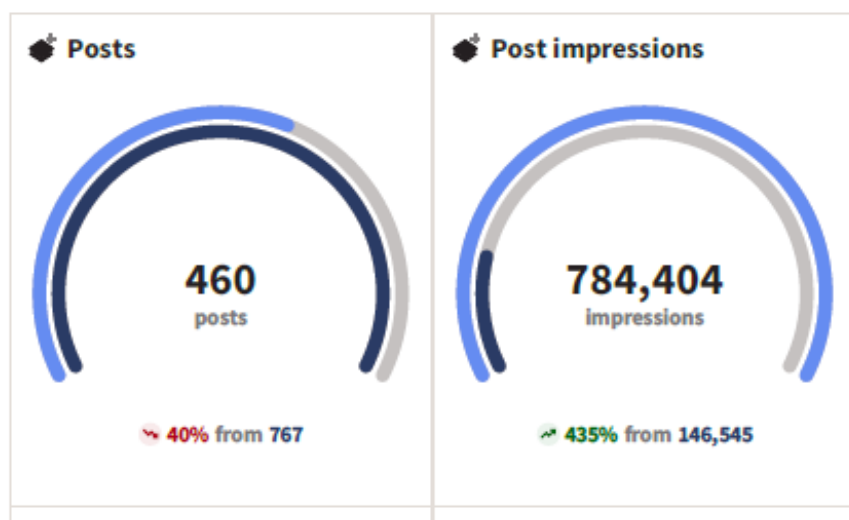
8.4.2 Online kaartverkoop: nieuw systeem nodig

We hebben op onze website een eigen veelgebruikt ticket verkoopsysteem. Het bijzondere hiervan is dat er lage kosten per boeking aan verbonden zijn. We rekenen meestal € 0,25 per boeking voor betaalkosten. Maar de leverancier van het systeem wil ermee stoppen, want het is technisch verouderd en moet eigenlijk opnieuw worden gebouwd. Samen met de Fraeylemaborg die met hetzelfde systeem werkt, onderzoeken we de mogelijkheid om het systeem elders te laten herbouwen. Punt is dat we de verkoopgegevens zelf in bezit willen hebben en dat gezien onze entreeprijs – die we zo laag mogelijk houden – een betaling van minimaal €1,- die bij andere systemen is vereist al veel is op een kaartje van 8 of 9 euro. Het bestaande systeem is bovendien heel eenvoudig in gebruik en gekoppeld aan onze kassa.

8.5 Sociale media

Inzet van sociale media zoals Facebook, Instagram, Twitter en LinkedIn zijn bijzonder belangrijk voor Verhildersum. Deze sociale media worden niet alleen ingezet om bezoekers te trekken of bezoek aan onze website te genereren. Wij zetten deze platforms ook in om een dialoog met de bezoekers aan te gaan en hen te tippen over de verschillende evenementen op Verhildersum.

We hebben minder posts geplaatst dan vorig jaar (-40%) maar het bereik ervan was veel groter: maar liefst 435%. Dit toont aan dat je met minder berichten, van goede kwaliteit, meer bereikt dan zoveel mogelijk posten. Er werd ruim 8832 keer op een link geklikt, een toename van 143%. Onze berichten over de Waddemusea scoorden het best, op de derde plaatst een bericht waarmee we het huisje op de speelweide te huur aanbieden voor kinderfeestjes.

Aantal posts daalde met 40% maar het bereik is met 435% gestegen.

Top posts > Likes

W Waddenseum
Jun 10, 12:46

GRONINGER WADDENMUSEA | ontdek het verhaal van 3000 jaar wonen en werken langs de Groninger Waddenkust. Bezoek ons deze zomer allemaal! Museum Wierdenland

629 likes

W Waddenseum
Sep 06, 09:11

BUSTOUR WADDENMUSEA | ga eropuit met de culturele bustour vanaf station Groningen. Ontdek in september en oktober het Groninger landschap én meerdere musea! Zie:

207 likes

ML Museum Borg Verhildersum Leens
Jun 18, 08:00

Vier eens een #kinderfeestje of #picknick in de speeltuin van Museum Borg Verhildersum. Het huisje is voor €25,- per dagdeel te huur; een fijne uitvalsbasis met keukentje, wc en

97 likes

Berichten met de meeste likes in 2025

8.6 Digitale nieuwsbrief

Minimaal 1x per maand, tijdens het openingsseizoen eens per 14 dagen, verspreiden we een digitale nieuwsbrief. Het aantal abonnees was sinds 2022 stabiel rond 1500 en in 2024 is het aantal abonnees gegroeid naar 1850 en nu zijn er 1790.

8.7 Bewegwijzering

De bewegwijzering naar het Landgoed is sinds 2018 uitgebreid. Deze werkt goed en blijft zo. De bewegwijzering staat op de belangrijkste aanrijroutes:

- Op de N361 bij de rotonde net buiten Winsum (Ranum);
- op de N355 bij de afslag naar Aduard;
- vanuit Zoutkamp is er verwijzing naar het Landgoed;
- dichterbij op de N361 bij de afslag Leens na Wehe Den Hoorn vanuit de richting Winsum en vanuit de richting Lauwersoog.

8.8 Persberichten

Free publicity verwerven is iets waarop Verhildersum continu inzet door voor evenementen en rondom bijzondere gebeurtenissen persberichten te versturen. Hierdoor is het museum veelvuldig in de media verschenen met foto's en artikelen over tentoonstellingen, activiteiten en evenementen. Vorig jaar hadden we voor het eerst een pagina groot artikel in de Volkskrant, vanwege onze Ede Staal expositie en het boek dat Jasper Staal daarover maakte. Dit jaar stonden we weer in de Volkskrant, dankzij de expositie van fortograaf Harry Cock die in het Koetshuis plaatsvond.

8.9 Promotie richting touroperators uit Duitsland en België.

In 2024 jaar hebben we op initiatief van Marketing Groningen enkele bussen met groepen touroperators ontvangen die onderzochten of Groningen een nieuwe bestemming kan worden. De ondernemers bleken bijzonder enthousiast over Verhildersum; en ook over heel Groningen. Inmiddels hebben we een contract gesloten met een aanbieder van bustour

programma's. En naast enkele Belgische bussen kwamen ook de eerste Duitse bussen naar Verhildersum in 2025. Dus dit contract houden we ook in 2026 aan.

9 Financiën

9.1 Staat van baten en lasten - Concept

9.2 Financieel beheer

10 Bijdrage aan de strategie van de Provincie Groningen

Verhildersum draagt nadrukkelijk bij aan de culturele strategische doelen van de Provincie Groningen. De belangrijkste bijdrage levert Verhildersum aan de ambities 'Sterke basis en ruimte voor vernieuwing' en 'thuis in Groningen'.

De manier waarop we hieraan werken zorgt ervoor dat we ook bijdragen aan de andere strategische lijnen. Hoe droegen we in 2025 bij aan de doelstellingen van de Provincie?

10.1 Een sterke basis en ruimte voor vernieuwing

Museum Borg Verhildersum heeft een sterke basis. Het is het meest authentieke landgoed en daarmee belangrijk cultureel erfgoed. Het landgoed met zijn borg, boerderij en arbeidershuisje, Koetshuis en Schathoes is als enige bewaard gebleven met nog 33 hectare omliggende landerijen waarop historische koeienrassen grazen van de rassen Groninger Blaarkop en Lakenvelder. Het landgoed vertelt het verhaal van de adel, de boer en de arbeider in de 19^e eeuw. Daarbij nemen de collectie landbouwwerktuigen, oude ambachten en de kostuumcollectie een bijzondere plaats in.

We plaatsen onze collecties in de bredere context van het landschap met zijn wierden en dijken, de 3000 jaar oude bewoning - zie de oprichting van de Waddensemuseum - de opkomst van de boeren, de ondergang van de adel, het culturele erfgoed in de omgeving zoals de kerken en de orgels. We stimuleren met alle mogelijk middelen mensen om ook de omgeving te ontdekken middels wandel- en fietsroutes en de verwijzing naar de andere 5 Groninger Waddensemuseum.

Met onze app Verhildersum To Go!, ons Museum Online en het VR belevingscentrum rondom Ede Staal, het Groninger Landschap en de Groninger taal laten we zien dat we voortdurend op vernieuwde wijze onze verhalen over Verhildersum en Groningen vertellen.

Om alles te ontdekken moet je hier vooral ook blijven logeren in de regio. Verhildersum maakt reclame voor verblijfsaccommodaties in de regio en wil in 2025 een B&B realiseren op het landgoed.

Het is wel noodzakelijk het landgoed te verduurzamen, de panden CO2 neutraal te verwarmen. Daarmee verlagen we de kosten van de exploitatie en kunnen we meer bezoekers trekken door in de winter bijvoorbeeld in de weekeinden open te zijn.

We hebben ook in 2025 bijgedragen aan bijeenkomsten in het kader van Baanbreker Vrijtijdseconomie, om na te denken hoe we samen de toeristische economie van Groningen kunnen versterken.

10.2 Samenleven met cultuur

Het beleid voor ontwikkeling en behoud van het Landgoed is erop gericht dat Verhildersum een knooppunt van sociale activiteit is en blijft, een plaats waar de kwaliteit van dit erfgoed duurzaam verbonden is met de kwaliteit van leven van de burgers in Het Hogeland. Dicht bij huis. Met zowel de zinvolle werkplekken die we bieden aan zoveel vrijwilligers en deelnemers van Werk op Maat, als met alle activiteiten – van cultuureducatie en exposities tot bijbehorende workshops, wandelingen en fietsroutes - brengen we heel veel mensen voortdurend in contact met cultuur. De openbare toegankelijkheid van ons landgoed draagt daar ook aan bij, inclusief onze natuurspeeltuin met dierenweide.

10.3 Overal cultuur

Verhildersum draagt nadrukkelijk bij aan de culturele infrastructuur van Groningen en aan de versterking van de toeristische economie.

Niet alleen met onze activiteiten in het museum en op het landgoed. We doen dat juist ook door de verbinding te maken met het landschap en cultureel aanbod om ons heen.

We stimuleren dat onze bezoekers langer in de regio blijven door hen actief te verwijzen naar mogelijkheden om hun kennis van de geschiedenis van Groningen en hun belevenissen uit te breiden. Kijk naar al onze arrangementen, wandelingen en fietstochten en het verhaal van 3000 jaar leven aan de Groninger Waddenkust dat de Waddensemusea samen vertellen.

In 2025 organiseerden we samen met de Waddensemusea de Bustour van de Stad naar telkens 3 Waddensemusea om mensen naar het Hogeland en Middag Humsterland te lokken.

De Waddensemusea zijn inmiddels goed voor zo'n 100.000 bezoekers. Sinds de start van de samenwerking in 2021 trekken we zo'n 30.000 extra bezoekers (sinds Corona 50.000 extra). Bij besteding van €30,- per dag betekent dit een impuls voor de regio van ruim 1,4 miljoen euro. Ook onze andere samenwerkingen zijn hier van belang. Samen met Waddenfun hebben we een wandeling voor kinderen ontwikkeld en we staan open voor andere arrangementen. Met Doe Zoo hebben we sinds 2023 een kortingsactie voor onze klanten, die hen stimuleert ons allebei te bezoeken. Net als de promotie die we doen voor de regio. Op onze website hebben we expres ook een pagina over verblijfsaccommodaties in de regio en een overzicht van diverse fiets – en wandelroutes. Omdat Google ons subsidieert zijn we in staat hiermee online sterk zichtbaar te zijn via advertenties die verwijzen naar onze website.

Onze deelname aan het project Sense of Place / Soundings voegt hieraan in 2026 een element toe. We maken dan met het kunstwerk Vuur – een amfitheater – dat naast de oprijlaan gebouwd wordt deel uit van een keten van 9 kunstprojecten in de gemeente Het Hogeland. Deze kunstwerken worden met elkaar verbonden door een kunstroute. Verhildersum wil het amfitheater gaan gebruiken voor theater- en muziekvoorstellingen. De kunstwerken hebben allemaal een sterke verbinding met het landschap en de geschiedenis ervan, dus ook op deze manier brengen we cultuur dicht bij de mensen. Bovendien draagt dit project eraan bij dat mensen zich hier thuis voelen. En dat brengt ons bij het volgende punt:

10.4 Thuis in Groningen

Trots op Groningen en zeker op het Hogeland. Daar werkt Verhildersum stelselmatig aan.

Met onze bijzondere collecties en verhalen over de ondergang van de landadel, landbouwinnovatie in de 19^e eeuw die de boeren grote rijkdom bracht – zie de mooie grote boerderijen, de rijkdom in de Groninger mode en dracht, vertellen we over de oorsprong van wat er nu nog te zien is in het gebied en over de achtergrond van de identiteit van de Groningers. Met Ede Staal en de aandacht die we schenken aan het prachtige Groninger landschap en de Groninger taal versterken we die Groninger identiteit bovendien.

Ook met onze grote expositie in het Koetshuis, met werken van hedendaagse Ploegkunstenaren – typisch Gronings en bekend – draagt bij aan versterking van de identiteit van Groningen. Wij zoeken in al onze activiteiten verbinding met de regio, laten zien hoe mooi het gebied is, bieden Groninger kunstenaars een podium en nemen de bezoekers mee in de waardering voor hun werk. Een aantal van die kunstenaars vestigen - met hun schilderijen van het Groninger landschap - intussen ook weer de aandacht op de pracht van dit gebied. Verbinding versterkt!

Verhildersum is als borg met wierden een essentieel element in het verhaal van 3000 jaar leven en werken aan de Groninger Waddenkust dat we vertellen met de Waddensemusea. Nergens anders in Nederland wonen en werken er al 3000 jaar mensen.

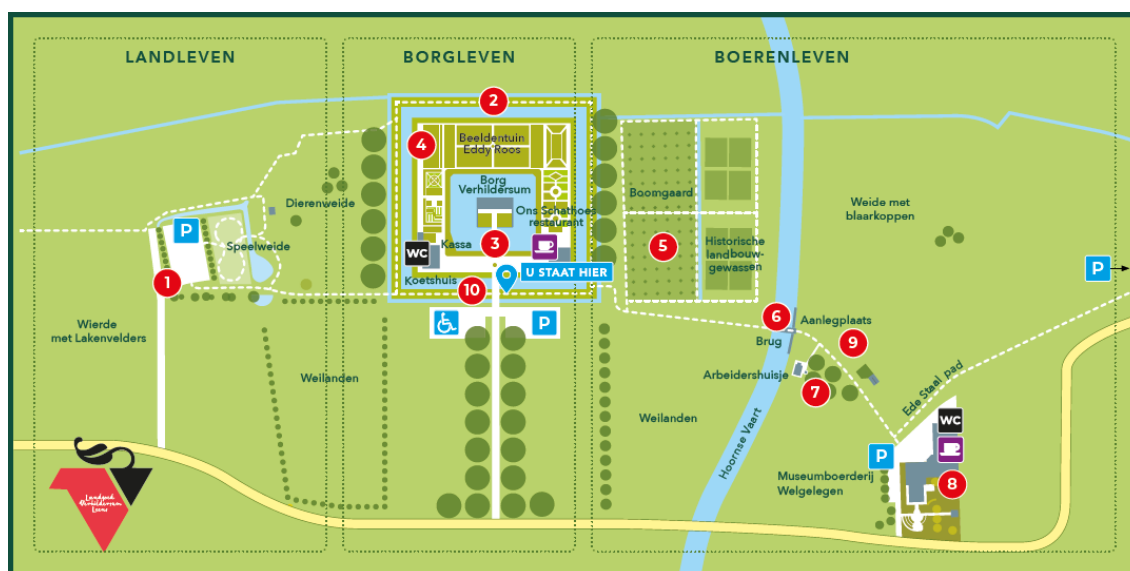
Onze landelijke en regionale reclames over dit verhaal trekken niet alleen bezoekers uit het hele land. Ze maken Groningers trots op hun gebied en maken dat zij zich hier extra thuis voelen.

Bijlage: Toelichting belevingselementen Verhildersum

In 2022 is het project 'Vooruit naar het Verleden' voltooid. Daar plukken we nog steeds de vruchten van. Bezoekers worden gestimuleerd om het hele landgoed te bezoeken; dus na het zien van de borg en het Koetshuis door te lopen naar het arbeidershuisje en de museumboerderij. Het middel om dat bereiken is de indeling van het landgoed in drie thema's: landleven, boerenleven en borgleven. De belevingsroute verbindt die thema's.

10.1 Belevingsroute

Op het landgoed bevinden zich 10 'points of interest'. Bezoekers scannen de QR code en kunnen dan het verhaal in onze 'Verhildersum To Go!' webapp lezen of beluisteren ondersteund met foto's, video's, landkaarten.

10 Belevingspunten in de themaroute die bezoekers uitnodigt het hele landgoed te bekijken

10.2 Brochure voor bezoekers

Bij aankomst op het landgoed ontvangen bezoekers een brochure bestaande uit de routekaart met uitleg over alle interessante punten en een uitnodiging om gebruik te maken van onze aanvullende activiteiten:

- De Schat van Van Starckenborgh;
- De wandeling 'In de voetsporen van Edzard van Starckenborgh of Ede Staal';
- De 6 fietsroutes 'De schatkaart van het Waddenland'.

10.3 Ontvangst door 19^e-eeuws geklede gastheren en gastvrouwen

Tijdens evenementen verhogen we de belevingswaarde voor de bezoekers van de borg met een ontvangst door suppoosten die gekleed zijn in 19^e-eeuws tenue.

Er is in 2022 een werkgroep 'Kostuumatelier' opgericht die onder leiding staat van een expert. Dit om ervoor te zorgen dat er voor ieder die dat wil passende kleding is en om versleten kleding te kunnen vervangen.

Foto: Dames en heer gekleed in door ons eigen kostuumatelier gemaakte 19^e -eeuwse kostuums

10.4 Op de foto met Edzard en het Familieportret

Voor kinderen tot een jaar of 12 hadden we al verkleedkleden aangeschaft waarin ze de borg mochten bezichtigen als prinses of ridder. In 2025 zijn de kleren die de kinderen Van Starckenborgh op het portret dragen nagemaakt. Dus daarmee kunnen ze zich inleven in de tijd van toen en hoe het voelde om als rijk kind in de Gouden Eeuw op te groeien in een borg in Groningen. Ze kunnen ook op de foto met Edzard, die levensgroot is uitgesneden in een bord.

Prinsessen en ridders in de borg Verhildersum

Sinds 2025 gekleed zoals op het grote familieportret

10.5 De dierenweide met natuurspeelplaats

In 2022 is de dierenweide opnieuw aangelegd, voorzien van een dierenverblijf met een ruimte die ook geschikt is voor workshops en een speelplaats met natuurlijke speeltoestellen, waaronder het gezonken VOC-schip de 'Verhildersum'. Hiermee is het aantrekkelijker voor gezinnen met jonge kinderen om naar Verhildersum te gaan en hier wat langer te blijven. Bovendien leren de kinderen op speelse wijze iets van de geschiedenis van Verhildersum en Allard Van Starckenborgh die lid was van de admiraliteit in Amsterdam en zorgde dat een oorlogsschip de naam Verhildersum kreeg. Helaas ging het schip al snel ten onder in de oorlog tegen Engeland.

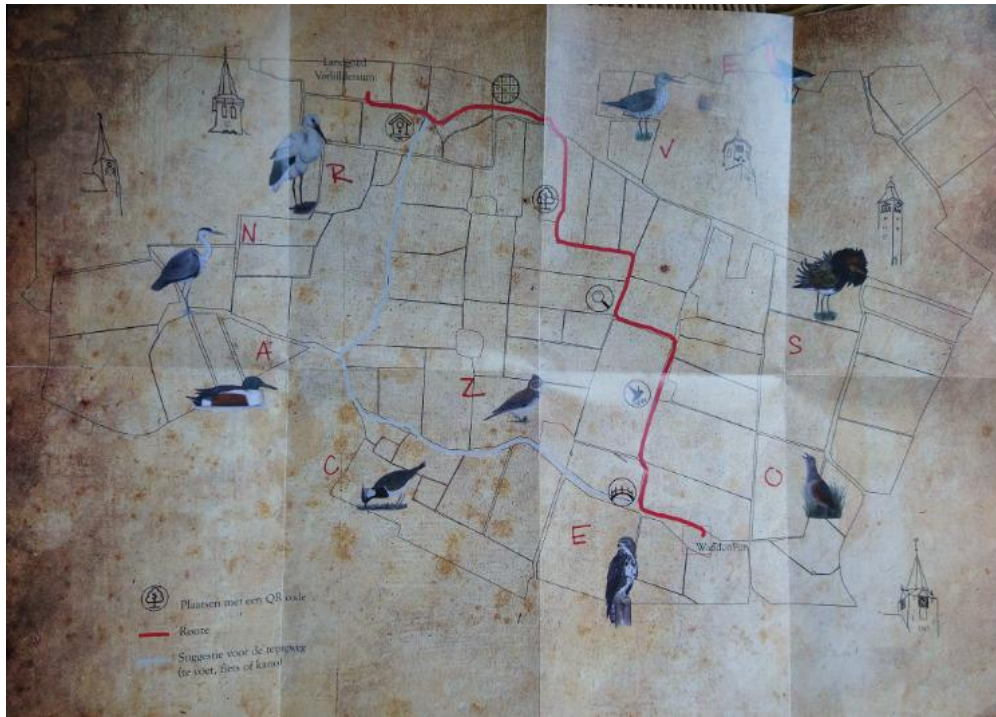
Rondom de speelplaats staat groen waarvan de vruchten eetbaar zijn, zodat kinderen wat leren van de natuur. Mogelijk komt er in de toekomst een moestuin voor dorpingen bij.

10.6 De Schat van Van Starckenborgh

De Schat van Van Starckenborgh is een speurtocht over het landgoed en de omgeving naar Adventurepark Waddenfun. Hiermee maken we Verhildersum aantrekkelijk voor gezinnen met kinderen en basisscholen. Zie hieronder de foto van de schatkaart die de kinderen meekrijgen. Onderweg worden QR codes gescand waarin de raadsels worden toegelicht.

Foto's : Startbord, Schatkaart met opdrachten, voorzijde en achterzijde, voorbeeld QR code bordje onderweg

Alland van Starckenborgh, meester van de berg Verhildersum, was een populair man in stad en Ommeland. Niet alleen bij zijn boeren, maar ook bij de kerk. Hij heeft de Petruskerk meermalen laten geld en geleerden gesproken. Zijn Avondmaalstafel wordt tot op de dag van vandaag goed bezocht en veel gebruikt. De hele omgeving was daarom ook bedroefd toen Alland in 1673 overleed.

Precies een jaar na het overlijden van Alland kwam zijn zoon, Edzand, onverwacht bezoek van twee geestelijken van de Petruskerk. Zij hadden een mysterieus pakketje bij zich, gebuild in een fluwelen doek.

"Heer Edzand, uw vader heeft in zijn testament ons de opdracht gegeven om deze kist in bewaring te nemen. Deze kist moest precies vandaag u bezorgd worden met de volgende boodschap: Als landheer is het van onschatbare waarde om de landerijen te kennen. Ken uw omgeving en ken uzelf. Om de kist te kunnen openen heeft u deze kaart nodig en vergaet met uw land zal de sleutel openen."

En zo begon de reis van Edzand...

Edzand van Starckenborgh heeft tot zijn dood geprobeerd om deze kist te openen, maar het is hem nooit gelukt. Sommigen beweren dat zijn geest hier nog steeds rondzwervt, op zoek naar mensen die hem kunnen helpen de sleutel te ontdekken.

De sleutel van de markmeester

Regel 1: Spel meer zo veel mogelijk woorden vóór de Nieuwafslag maar niet 4 vóór de Nieuwafslag vóór de Nieuwafslag.

Regel 2: Hoofletters vóór de Nieuwafslag niet meer dan 10 letters.

Regel 3: Dit is vóór de Nieuwafslag niet meer dan 10 letters.

Regel 4: Alle vóór de Nieuwafslag niet meer dan 10 letters.

Je bent op zoek naar een cijfer. Lees de regels en luister naar het verhaal van Edzand om de opdracht te kunnen uitvoeren.

Maak de woordkeuzer met de woorden die bij de opdracht passen. Luister naar het verhaal van Edzand voor hints.

De Schat van Van Starckenborgh

De Schat van Van Starckenborgh is een spel van Landgoed Verhildersum & Adrentpark Waddinxveen.

BOORSVELK
NLZENEVEV
EVANEETS
KEMAREND
EWIERDEN
RETAWKNA
RTLEPSOZ
BEWLEERTP

De boeven bewaken hier al jaren de kist van het land. Luister naar het verhaal van Edzand voor de juiste vorm.

De Landgoed Verhildersum wordt al duizenden jaren bewaard. Edzand heeft van deze wereld. Luister naar zijn verhaal voor de juiste vorm.

Landgoed Verhildersum
Adrentpark Waddinxveen

10.7 Wandeling in de voetsporen van Edzard van Starckenborgh

Aan de app Verhildersum To Go! is een wandelroute van 9 km toegevoegd: In de voetsporen van Edzard van Starckenborgh. Dit is onderdeel 11. Op de homepage van de app zijn alle buitenitems te vinden. De route gaat naar de Petruskerk in Leens, waar het orgel staat dat in de jaren 1733/34 werd gebouwd door de Groninger orgelmaker Albertus Anthoni Hinsz (1704-1785) in opdracht van de borgvrouwe van Verhildersum: Anna Habina Lewe, douairière Van Starckenborgh. Zij was de weduwe van Edzard Jacob Tjarda van Starckenborgh. Bovendien zijn in de kerk de kerkbanken de borgbewoners Van Starckenborgh en Van Bolhuis nog te zien. Daarmee wordt de invloed van de rijke borgbewoners tastbaar voor onze museumbezoekers. Vervolgens naar het terrein van de voormalige tweede (nu verdwenen) borg van de eigenaren van Verhildersum: de Starckenborgh in Wehe den Hoorn. Onderweg is er uitleg over het ontstaan van het landschap en de grote boerderijen die Groningen als graanrepubliek bekend doen staan. Deze wandeling verdiept de beleving van de rijkdom van de vroegere borgbewoners en de boeren in Groningen. Het Verhaal van Verhildersum en het Groninger Waddengebied door de eeuwen heen wordt compleet. <https://arcq.is/Hj4f8>

Foto: wapens van de Groninger landadel op de balustrade van het orgel in de Petruskerk,

10.8 Zes fietsroutes: Schatkaart van het Waddenland

We hebben 2 jaar gewerkt aan de ontwikkeling van 6 fietsroutes door Noord-Groningen langs de Waddenkust, met een link naar Museum Landgoed Verhildersum en Openluchtmuseum Het Hoogeland: De Schatkaart van het Waddenland. In de zomer van 2021 kwam de route beschikbaar in de Appstore en Google Play.

In 2025 hebben we deze overgezet naar Verhildersum To Go!, omdat het onderhoud te duur werd. De routes gaan langs 60 bijzondere plaatsen waar een verhaal bij hoort, met foto's en diverse filmpjes. Daaronder zijn punten die rechtstreeks verwijzen naar museumstukken uit de collectie van onze musea. De Schatkaart van het Waddenland is een initiatief van Verhildersum, mogelijk gemaakt dankzij subsidie van onder meer het Waddenfonds. Met de titel van de route sluiten we aan bij de aandacht die Wereld Erfgoed Waddenzee internationaal trekt. Deze routes zijn ook in Duits en Engels vertaald.

1 Vette klei maakt rijke boeren - vanuit Leens

2 Cultuur en natuur, hand in hand - vanuit Leens

3 Werken en bidden op de wierden - vanuit Leens

4 Middeleeuwen, mooie dorpen en mooiste dorp - vanuit Warffum

5 Zeehaven, werelderfgoed en archeologie - vanuit Warffum

6 Handel, scheepvaart en mystiek - vanuit Warffum

6 fietsroutes Schatkaart van het Waddenland, in 2025 opgenomen in de app Verhildersum To Go!

10.9 Wandelen in de voetsporen van Ede Staal

Dezelfde route van 9 kom door de omgeving waarmee mensen kennis maken met Edzard van Starkenborgh, is ook beschreven vanuit het leven en de muziek van Ede Staal, In de app Verhildersum To Go! kunnen mensen dus kiezen uit beide varianten. Er zijn al wandelaars die beide hebben gedaan, zo mooi is de route met zijn bijzondere verhalen.

Bij de Ede Staal route beleven wandelaars de geschiedenis van het gebied rondom Verhildersum zo dicht bij de Groninger Waddenkust. Onderweg is er uitleg over de hooggelegen boerderijen en je leert het landschap lezen: de sporen zien van de invloed van de zee.

Dit gebied is ook verbonden aan de geschiedenis van de familie Van Starkenborgh, eeuwenlang eigenaar van de borg Verhildersum en van de verdwenen Starkenborgh of Borgweer in Wehe den Hoorn. Ede Staal groeide hier op en woonde later een tijd met zijn gezin in Grijssloot. Je komt langs de plek waar hun vroegere huis stond. Intussen kun je luisteren naar de podcast van RTV Noord waarin bijvoorbeeld de jeugdvriend van Ede spreekt over hun belevenissen hier. Of je luistert naar Ede's muziek. De wandeling eindigt via het Ede Staal pad op het landgoed. Langs dit pad staan 6 borden met gedichten van Ede. Terwijl je de gedichten leest kijk je uit over het land dat hij beschrijft.

14 In het voetspoor van Ede Staal

10.10 Twee routes Op fietse met Ede

Twee nieuwe fietsroutes zijn in 2024 toegevoegd aan Verhildersum To Go!: Op fietse met Ede Staal. Een [route van 33 km](#), en een [route van 45 km](#). Zie ook waarom we dit doen in paragraaf [3.2](#)

18 Op fietse met Ede Staal - 45 km

19 Op fietse met Ede Staal - 33 km

Twee fietsroutes toegevoegd in 2024

10.11 De platenkoffer van Ede Staal

Dit is een lespakket inclusief een bezoek aan het Ede Staal Belevingscentrum waar de kinderen speciale opdrachten uitvoeren en inspiratie opdoen om met de Groninger taal aan de slag te gaan en zelf een lied te maken.

Kijk voor het hele pakket op de website. Alle onderdelen zijn gratis te downloaden.

<https://platenkofferedestaal.verhildersum.nl/>

10.12 Ervaringen op locatie en thuis met Verhildersum To Go!

Ook een resultaat van het project Vooruit naar het Verleden is onze webapp Verhildersum To Go! die op het landgoed en thuis gebruikt kan worden. Op het landgoed wijzen 9 borden de belangrijke belevingspunten aan waarover in de app verhalen staan, foto's en filmpjes. De belangrijkste film is de film over het ontstaan van het landschap, de wierden, de oorsprong van de borgen, de bouwgeschiedenis van Verhildersum. Die duurt 20 minuten, dus dan is het handig als je vooraf of achteraf thuis kunt kijken.

Nummer 10 verwijst naar twee wandelingen van 9 km. En naar de fietsroutes rond Ede Staal en de Schatkaart van het Waddenland. Met je mobiele telefoon, GPS aan, zie je precies waar je loopt.

- Dit prachtige systeem biedt ons eenvoudig de mogelijkheid om de komende jaren beleefbare verhalen toe te voegen.

1 Wadden- en wierdenland

2 Steenhuizen en borgen

3 Borg Verhildersum

4 Beeldentuin Eddy Roos

5 Hoogstamboomgaard

6 Water en vaarten

7 Arbeidershoeske

8 Boerenleven en landbouw

9 Borgweer en Starckenborgh

10 In de voetsporen van Edzard van Starckenborgh

11 Afscheid van een boom

12 Kidsroute

13 Ode aan Ede

14 In het voetspoor van Ede Staal

15 Cornelis Borgman op reis

Startpagina Verhildersum To Go!, inmiddels uitgebreid naar 20 verhalen inclusief routes

10.12.1 Kom binnen in Verhildersum

Sinds we werken met de app Verhildersum To Go! zijn er ook 'rondleidingen' in Nederlands, Duits, Engels en Frans gemaakt in de borg.

Hierbij worden niet alleen vele collectiestukken in de borg belicht. We voegen ook telkens verhalen toe. Zoals over Jonkers en Slavernij en extra uitleg over het familieportret dat in de grote zaal hangt. Dat portret is rond 1672 geschilderd, notabene in het rampjaar.

1 De hal

2 Ontvangkamer

3 Slaapkamer

4 Doorloop of bijkeuken

5 Kelder

6 Keuken

7 Eetkamer

8 Grote zaal

9 Traphal

10 Boudoir

11 Zolder

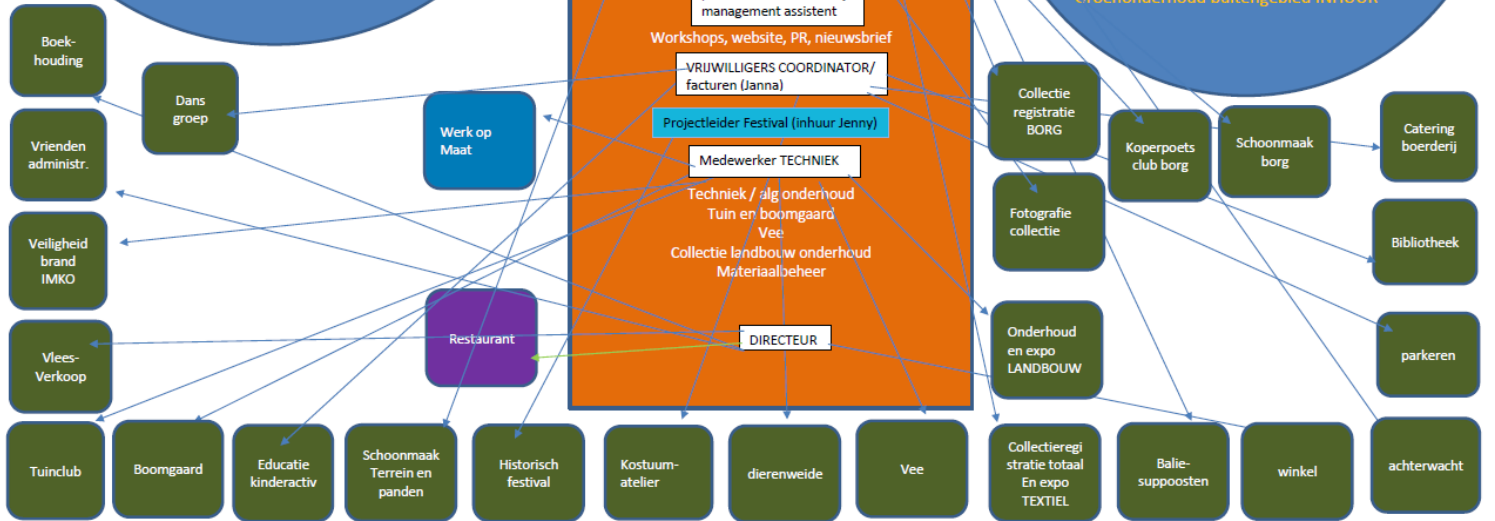
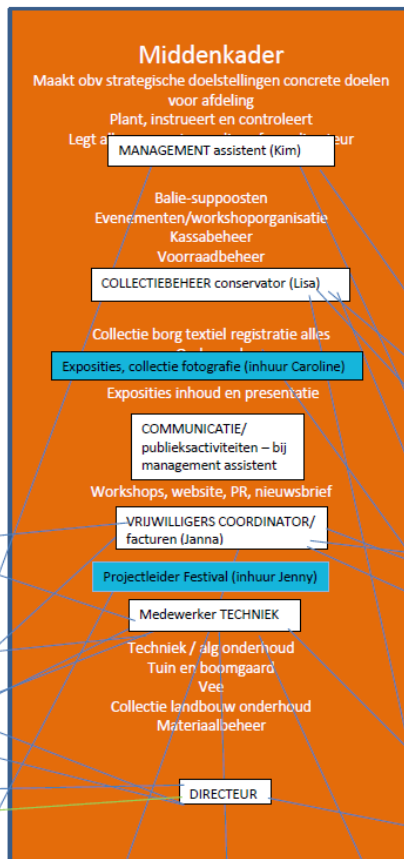
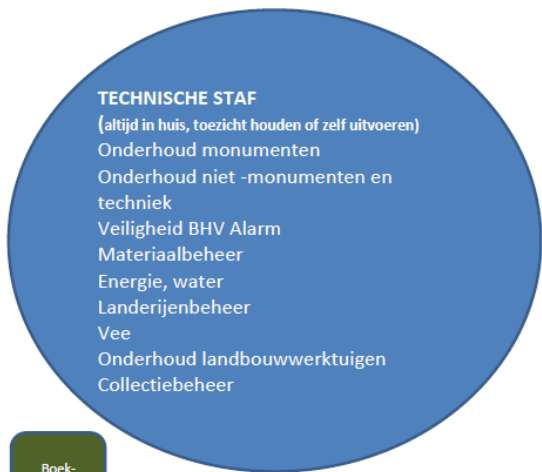
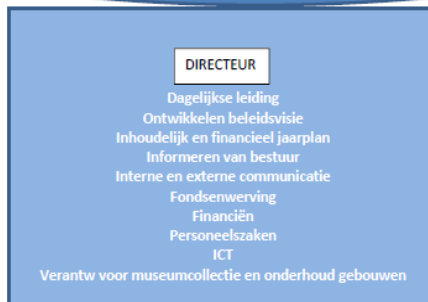
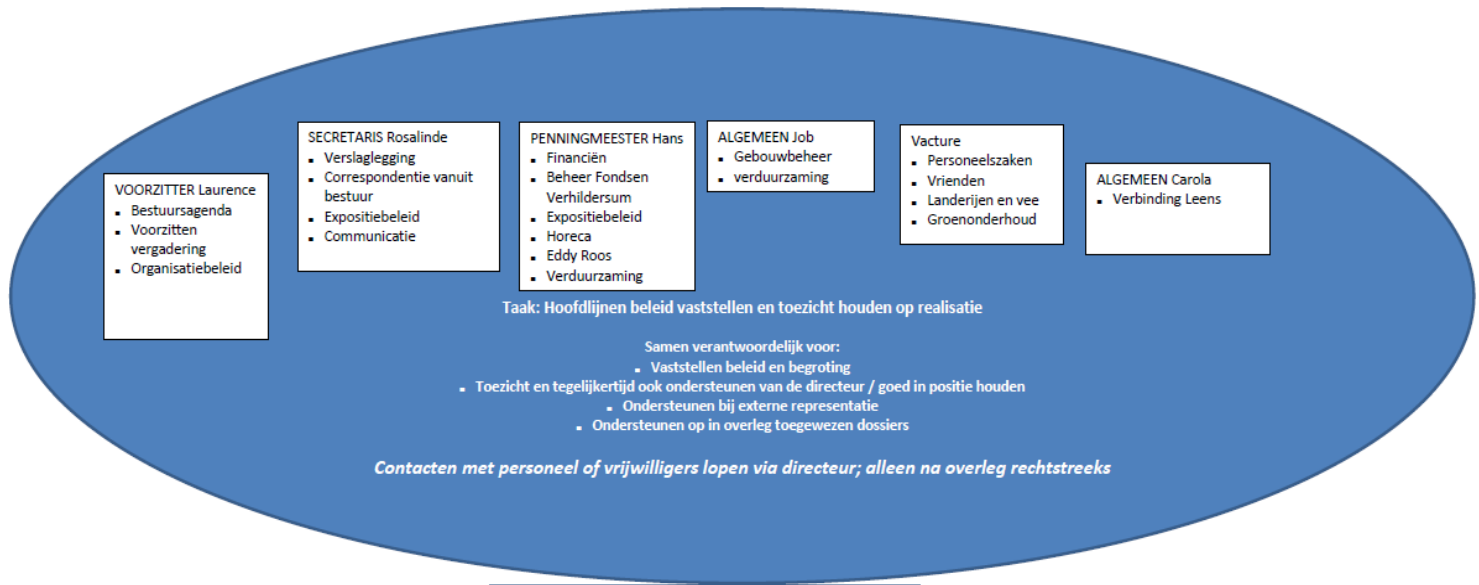
12 Jonkers en slavernij

13 Het rampjaar 1672

Kom binnen in verhildersum bevat 11 ruimtes en 2 extra verhalen

11 Bijlage: Organisatieschema november 2025

12 Bijlage: Websitebezoek 2025

Na in de jaren tot 2019 rond de 35.000 websitebezoeken te hebben geteld, zitten we in 2025 op 74.550 websitebezoeken. In 2020 kreeg de website een enorme boost, doordat we tijdens de eerste Coronagolf als een van de eerste musea in Nederland online open gingen en elke week een filmpje plaatsten. Dat leverde in een jaar tijd 50.000 extra websitebezoeken op. De kunst is die bezoekers vast te houden. In 2021 telden we het hoogste aantal bezoekers ooit met 110.238 bezoeken. In 2022 daalde het voor het eerst weer; we telden toen 97.520 bezoeken en in 2023 waren het er 87.830. De daling zet toch langzaam door. In 2025 werd AI ingevoerd waardoor de zoekresultaten veranderen en advertentiecampagnes minder effect lijken te hebben.

Totaal bezoek website 2025 en vergelijking vorige jaren

website bezoek	2025	2024	2023	2022	2021	2020	2019
Sessies	74.550	76.559	87.830	97.520	110.238	91.236	37.119
aantal bezoekers	52.610	58.230	66.219	74.323	82.870	71.834	27.645
nieuwe bezoekers	51.933	58.118	*	73.302	79.982	70.520	27.779

** Door invoering nieuwe analytics G4 per 1 juni 2023 worden details niet over het hele jaar 2023 gemeten*

Herkomst van bezoek 2025 vergelijking vorige jaren

	2025	2024	2023	2022	2021
	sessies	sessies	sessies	sessies	sessies
Herkomst					
direct	20.467	19.270	40.270	19.231	16.162
advertentie (start juni 2019)	5.086	14.080	21.670	43.822	51.272
organisch	38.779	36.999	16.900	27.898	33.693
verwijzing	3.570	3.235	3.728	3.128	5.098
sociale media	3.456	2.223	4.391	1.785	2.926
e-mail (nieuwsbrief)	2.258	1.736	498	1.645	1.062
anders	934	201	373	11	25
Totaal	74.550*	76.559	87.830	97.520	110.238

**Analytics G4 geeft geen % meer op dit punt*

** Telling is hoger dan Google aangeeft in statistiek totaal, onverklaarbaar*

Adverteren helpt, al is de vergelijking zonder adverteren niet zuiver. Door het adverteren daalt het organisch zoekresultaat, men ziet eerst de advertenties en dan de organische resultaten; Google zet advertenties zelf bovenaan, want krijgt betaald per klik.

In juni van 2019 jaar zijn we gestart met een Google Ads campagne; we adverteren sindsdien met een budget van 10.000 dollar per maand (120.000 per jaar), gesponsord door Google. In 2020 hebben de advertenties voor 27000 bezoeken gezorgd, in 2021 voor ruim 51.000. Daarna daalt het aantal bezoeken via advertenties weer, terwijl we evenveel adverteren. Dit jaar is het resultaat 5000 bezoeken.

Een belangrijke oorzaak is dat Google in 2025 onder meer AI-overviews heeft geïntroduceerd in de zoekresultaten. Deze veranderingen hebben op grote schaal invloed gehad op zichtbaarheid en prestaties binnen Google Grants. Ook algoritmes veranderen voortdurend. INTK, het bedrijf dat onze advertenties verzorgd zoekt naar antwoorden op deze veranderingen.

12.1 Verwijzende websites

Van andere websites die naar ons verwijzen is Visit Groningen de belangrijkste met dit jaar 710 kliks tegenover 515 kliks vorig jaar.

De rest van de meetbare verwijzingen komt van onze Facebook berichten en vanuit de nieuwsbrief. Het aantal kliks vanuit Facebook is van 1396 in 2024 gestegen naar 2290.

Sessiebron/-medium		↓ Sessies	Sessies met engagement
☒	Totaal	73.492 100% van totaal	46.141 100% van totaal
☒	1 google / organic	35.945 (48,91%)	24.466 (53,02%)
☒	2 (direct) / (none)	20.467 (27,85%)	11.950 (25,9%)
☒	3 google / cpc	5.426 (7,38%)	3.338 (7,23%)
☒	4 Adressen_170317 / email	1.516 (2,06%)	918 (1,99%)
☒	5 m.facebook.com / referral	1.419 (1,93%)	578 (1,25%)
☐	6 bing / organic	1.179 (1,6%)	969 (2,1%)
☐	7 lm.facebook.com / referral	871 (1,19%)	368 (0,8%)
☐	8 Verhildersum Nieuwsbrief / email	751 (1,02%)	449 (0,97%)
☐	9 visitgroningen.nl / referral	710 (0,97%)	545 (1,18%)
☐	10 duckduckgo / organic	619 (0,84%)	440 (0,95%)

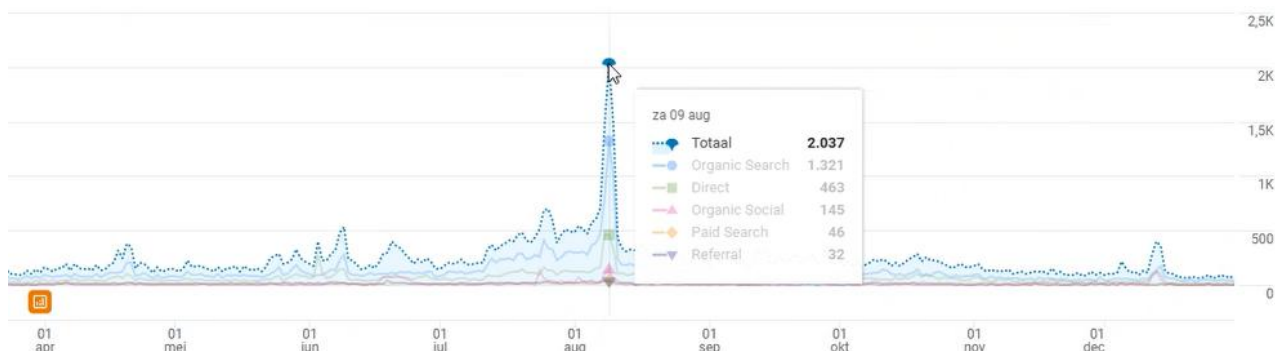
Verkeersbronnen website 2025

12.2 Spreiding

In de zomermaanden trekken we op het landgoed de meeste bezoekers, dat zie je terug in het websitebezoek. Bovendien loopt dan ook de radioreclame op RTV Noord en op radio NPO 1 en 4 en de straatreclamecampagne. Er is ook een

duidelijke piek in augustus rond het oogstfestival.

Ook zien we door het jaar heen piekbezoek rondom de verzending van de nieuwsbrief en wanneer er artikelen in de pers verschijnen.

12.2.1 De 10 best bezochte pagina's

Hier valt op dat de Ed Staal expositie op de website veel aandacht krijgt. Wellicht door de landelijke radiocampagne met een tekst over Ede Staal. Dit naast logisch druk bezochte pagina's als de homepage, de agenda, entreprijzen. Het restaurant scoort ook hoog. Dit is wel een verandering want voorgaande jaren scoorde nieuws hoger dan de agenda en de pagina over openingstijden is uit de top 10 verdwenen.

Zoeken...

Paginatitel en schermklasse +		↓ Weergaven
Totaal		191.709 100% van totaal
1	Museum Borg Verhildersum - Groninger Waddenmuseum - Kasteel	38.102 (19,87%)
2	Agenda Landgoed Verhildersum Leens Groningen	19.863 (10,36%)
3	Entreprijzen Landgoed Verhildersum Leens Groningen	13.894 (7,25%)
4	Historisch Oogstfestival Verhildersum	10.869 (5,67%)
5	Restaurant Ons Schathoes Verhildersum in Leens, Groningen	9.443 (4,93%)
6	(not set)	9.420 (4,91%)
7	Tentoonstelling Ede Staal: mijn Groningen – mien Grunnen	4.429 (2,31%)
8	Nieuws	4.413 (2,3%)
9	Exposities bij Verhildersum Museum Borg Verhildersum	4.373 (2,28%)
10	Programma exposities en evenementen Museum Borg Verhildersum 2025	3.956 (2,06%)

10 beste bezochte website pagina's

12.2.2 Top 10 landingspagina's

De homepage, het oogstfestival en de agenda; dat zijn de pagina's waar veel websitebezoekers binnenkomen. Voorheen waren de fietsroutes in de top 10 te vinden, nu niet meer. Wel blijven Ede Staal en de exposities de aandacht trekken.

Nummer 5 is overigens ook de homepage, deze URL: verwijst door naar de Nederlandstalige homepage.

Paginapad en schermklasse ▾ +		↓ Weergaven
☒	Totaal	191.709 100% van totaal
☒	1 /nl/	38.096 (19,87%)
☒	2 /nl/agenda/	19.884 (10,37%)
☒	3 /nl/plan-je-bezoek/openingstijden-toegangsprijzen/	13.889 (7,24%)
☒	4 /nl/restaurant/	9.443 (4,93%)
☒	5 /	9.425 (4,92%)
☐	6 /nl/ontdek/festival/	5.600 (2,92%)
☐	7 /nl/agenda/historisch-oogstfestival-verhildersum/	5.269 (2,75%)
☐	8 /nl/agenda/ede-staal-mijn-groningen-mien-grunnen/	4.429 (2,31%)
☐	9 /nl/nieuws/	4.404 (2,3%)
☐	10 /nl/ontdek/exposities/	4.373 (2,28%)

Top 10 landingspagina's

